

BALIQ BAZARI ARAŞDIRMASI

BAKI - 2023

MÜNDƏRİCAT

AZƏRBAYCANDA DİRİ BALIĞIN OVLANMASI/TUTULMASI.....	3
AZƏRBAYCANDA BALIQ İDXAL VƏ İXRACI	12
AZƏRBAYCANDA BALIQ MƏSHULLARININ SƏNAYEİSTEHSALI	23
BALIQ İSTEHLAKI	27
İSTEHLAKÇILARIN FİKİRLƏRİ	31
BAZAR HƏCMİ	35
BALIQ VƏ BALIQ MƏHSULLARINDA TƏDARÜK ZƏNCİRİ	39
NƏTİCƏ	47

A photograph of two fishermen in a boat, wearing dark, hooded jackets, handling a large net filled with fish. The net is draped over the side of the boat, and the fish are piled up. The background shows a body of water and a hazy sky. The text is overlaid on the left side of the image.

AZƏRBAYCANDA
DİRİ BALIĞIN
OVLANMASI/TUTULMASI

AZƏRBAYCAN BALIQ NÖVLƏRİ

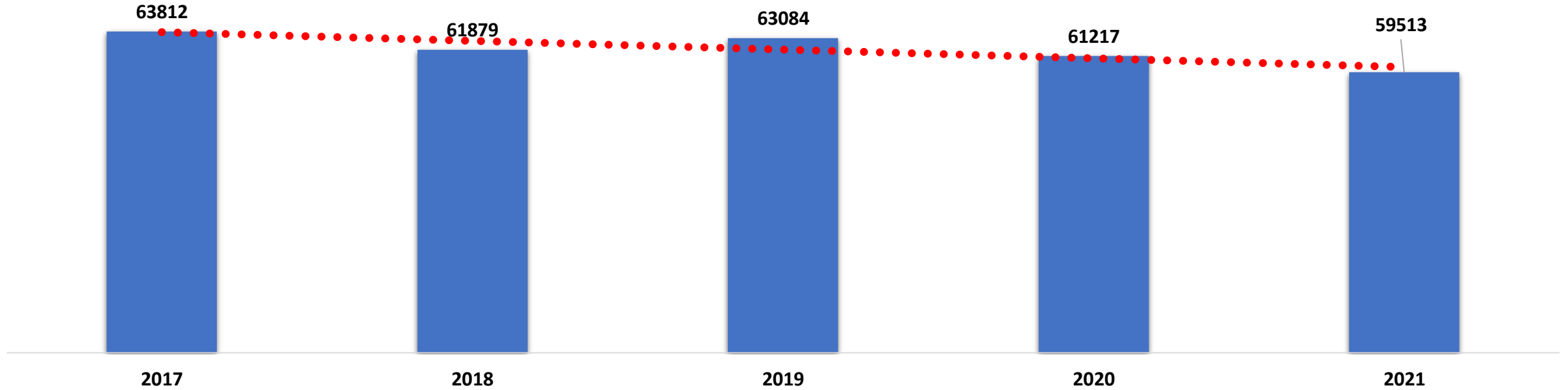
- Ümumilikdə Azərbaycanda 15 dəstəyə aid balıq növləri yayılmışdır ki, bunlarında bir neçəsi ölkəyə gətirilərək sənaye və digər səbəblərdən iqlimləşdirilmişdir.
- Bunlara aşağıda sadaladığımız balıq dəstələri aiddir:
 - Aterinkimilər, Xulabənzərlər, Nərəkimilər, Çəkikimilər, Çəkidişkimilər, Xanıkimilər, Durnabalıqkimilər, Siyənəkkimilər, Qızılbalıqkimilər, Angvilkimilər, Minoqayabənzərlər, Naxayabənzərlər, Kefalkimilər, Əqrəbkimilər, İynəşəkillilər
- Azərbaycandakı ümumi bazarı və rəqib firmaların istehsalını araşdırdığımız zaman istehsal üçün ayararlı olan müxtəlif balıq növlərinə rast gəlmək olar.
- Azərbaycan mətbəxində istehlak olunan balıqlar pulcuqlu və pucuqsuz olmaqla 2 yerə ayrılır.
 - Pulcuqsuz balıqlar – ilan balığı, ağ balıq
 - Pulcuqlu balıqlar – Siyənək, Telapiya, Şahmayı, Xek, Xəşəm, Kilkə, Forel, Çapaq, Skumbriya, Somqa, kütüm, Xəşəm, Çəki, Çapaq, Külmə, Ziyad və Sıf

AZƏRBAYCANDA İLLƏR ÜZRƏ BALIQ İSTEHSALI

TON

Tutulmuş (ovlanmış) balığın miqdarı

Son 5 ilin dinamikasına baxdıqda 2016-2019-cu illərdə Azərbaycanda balıq istehsalının həcmi 60 min tondan artıq idi. Ancaq 2021-ci ildə bu həcm 60 tondan aşağı olmuşdur. Ümumi dinamika enməyə doğru gedir.

MƏNBƏ: DSK

AZƏRBAYCANDA OVLANMIŞ/TUTULMUŞ BALIQ HƏCMİ

TON

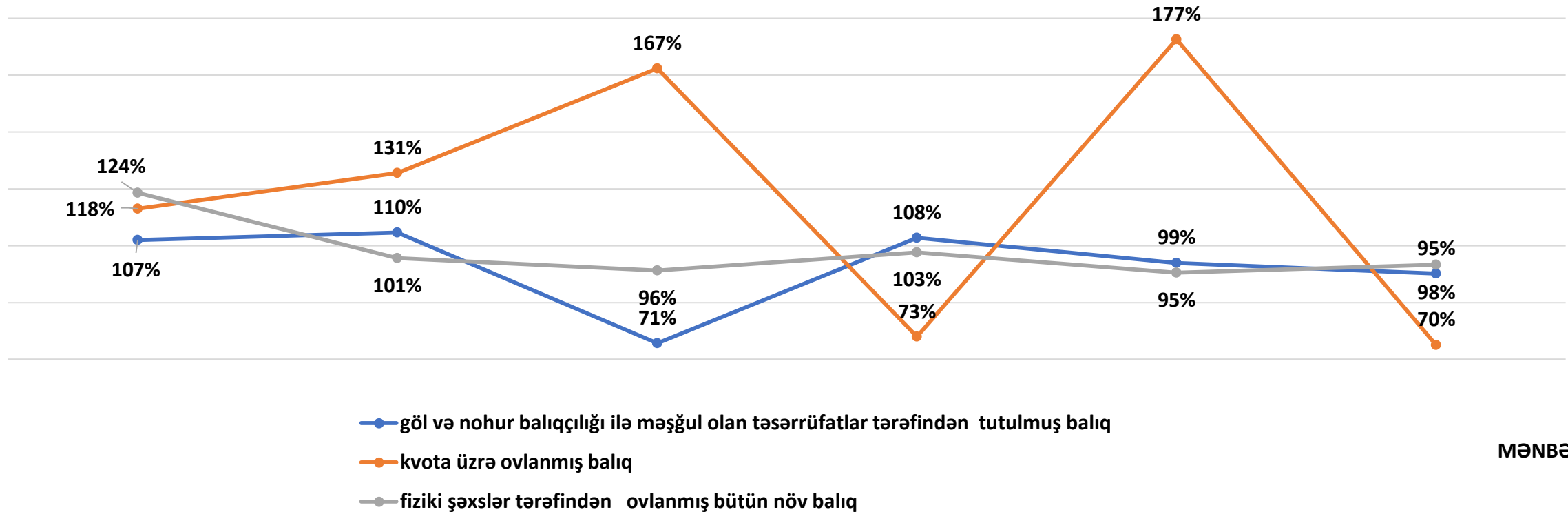
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Cəmi	51 237	63 146	63 812	61 879	63 084	61 217	59 513
o cümlədən:							
göl və nohur balıqçılığı ilə məşğul olan təsərrüfatlar tərəfindən tutulmuş balıq	603	645	707	500	539	533	507
kvota üzrə ovlanmış balıq	626	739	965	1614	1 177	2 089	1 464
fiziki şəxslər tərəfindən ovlanmış bütün növ balıq¹⁾	50 008	61 762	62 140	59 765	61 368	58 595	57 542

Tutulmuş/ovlanmış balığın illərə görə 96%-98% fiziki şəxslər tərəfindən tutulmuş balıqdır. Bu isə o deməkdir ki, bazarda əsas oyunçu mikro oyunçulardır.

MƏNBƏ: DSK

BALIQ İSTEHSALININ İLLƏRƏ GÖRƏ TRENDİ

Öncəki ilə %-lə

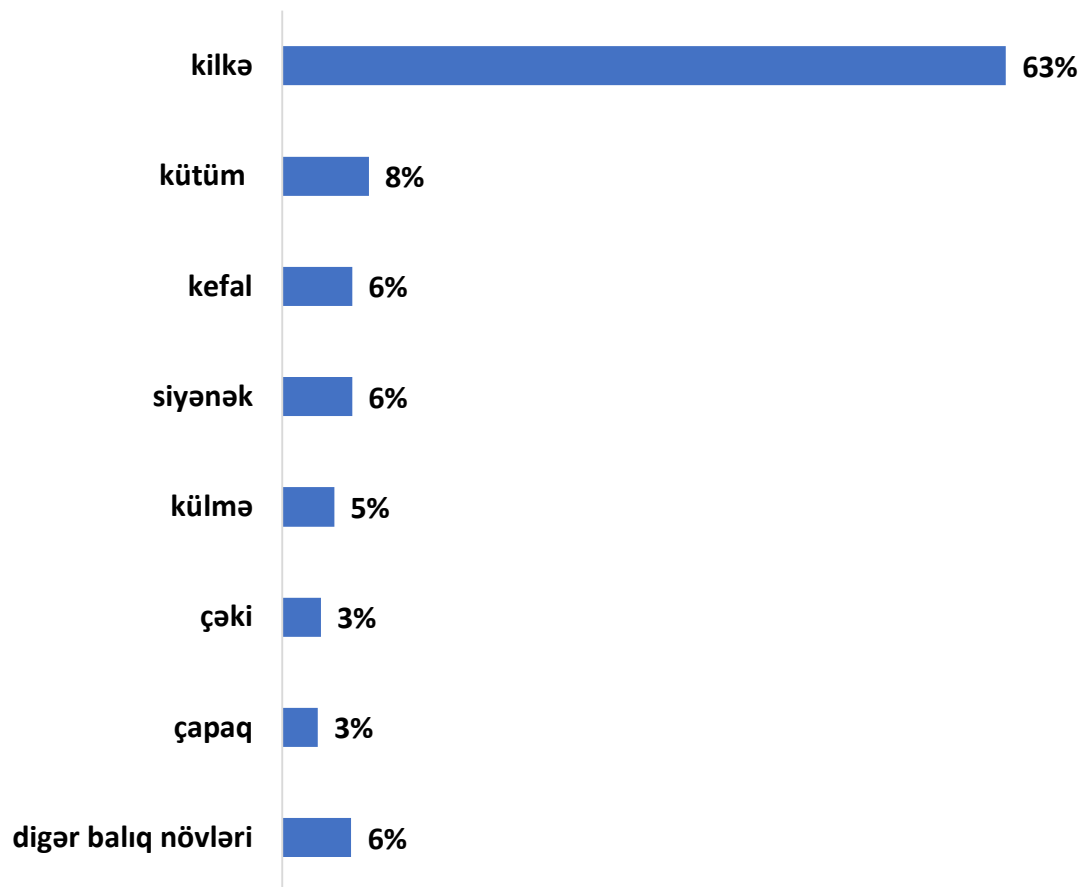
MƏNBƏ: DSK

Balıq istehsalının illərə görə nisbətini analiz etdikdə bu sahədə qeyri stabilliyin olması gözə çarpır. Əsasən bu dinamika kvota üzrə ovlanmış balılarda müşahidə olunur. Bunun səbəbi verilmiş kvotaların həcmi deyil, balıq ovunun həcmidir. Belə ki, bəzi illərdə verilmiş kvotanın 95% qədər balıq tutulmuşdur.

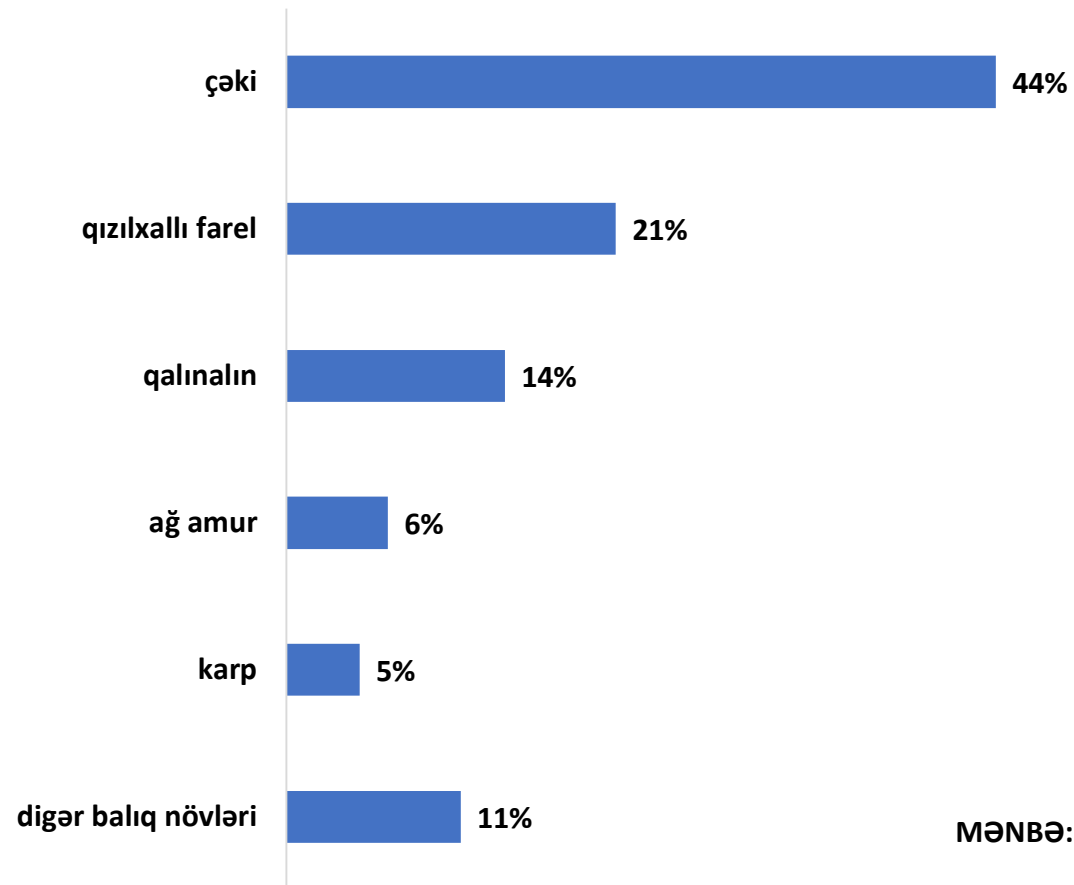
Göl və nohur balıqçılığında da azalma müşahidə edilir. Eyni vəziyyət fiziki şəxslərin ovladığı balığı həcmində də müşahidə edilir.

2021-Cİ İLDƏ BALIQ NÖVLƏRİNƏ GÖRƏ BÖLGÜ

Kvota üzrə ovlanmış balıq

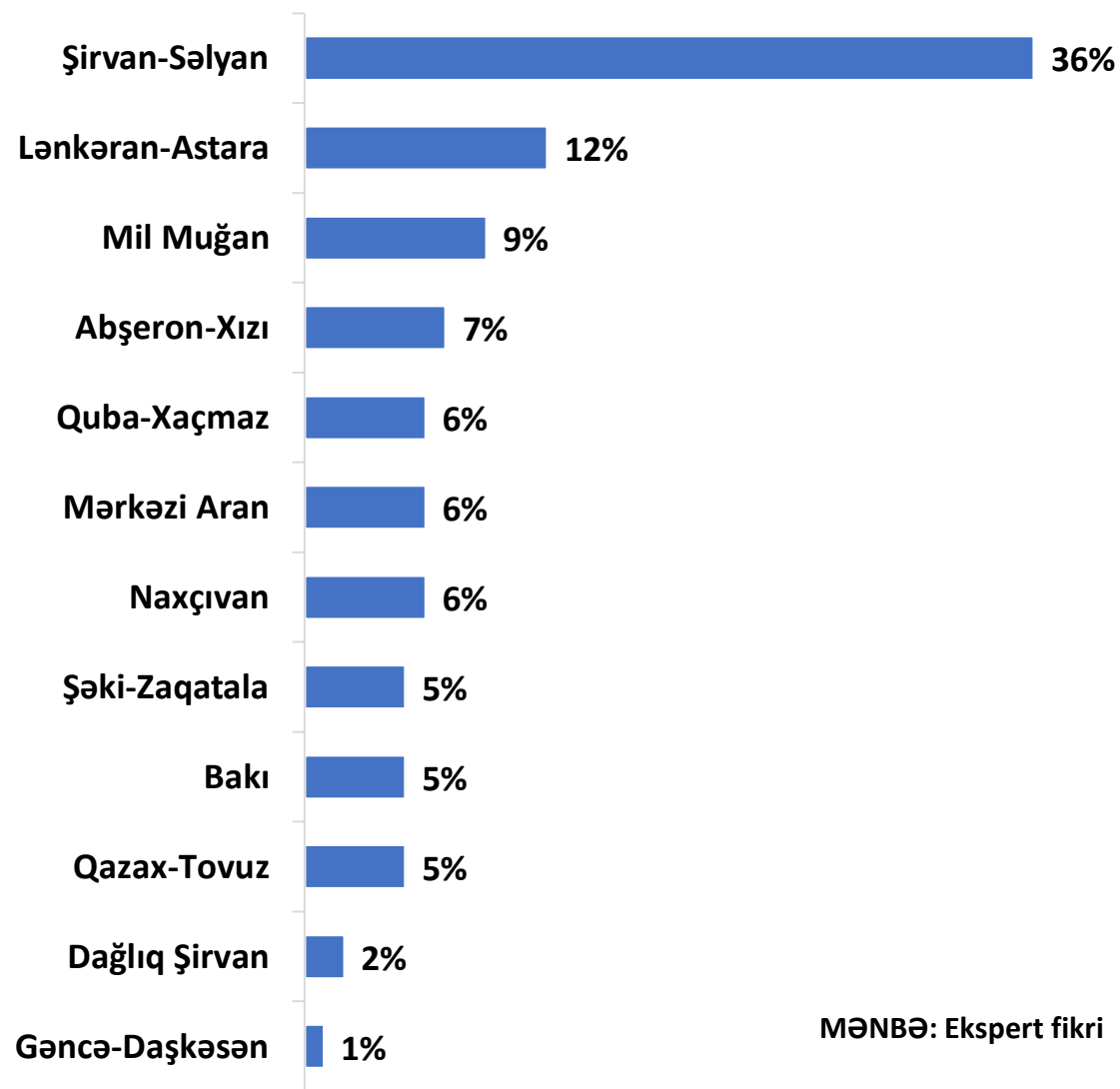

Göl və nohur balıqçılığı ilə tutulmuş balıq

MƏNBƏ: DSK

DİRİ BALIĞIN REGIONLAR ÜZRƏ OVLANMASI/TUTULMASI

MƏNBƏ: Ekspert fikri

Azərbaycanda ovlanmış/tutulmuş diri balığın həcmnin 98% pərakəndə şəkildə fəaliyyət göstərən fiziki şəxslər tərəfindən həyata keçirilir.

Bu fəaliyyətin regionlar üzrə heç bir dövlət və ya qeyri dövlət orqanı tərəfindən bölgüsü hesablanmır.

Regionlar üzrə bölgü KİV-də olan məlumatlar, bazar iştirakçıları və ekspertlərin fikri əsasında formalaşır.

Daha çox balıq istehsalı Xəzər dənizi sahilində yerləşən bölgələrdə və çayqırağı vətəqələrdə fiziki şəxslər tərəfində yetişdirilir.

VƏTƏGƏ BALIQLARIN ARTIRILMASI MÜƏSSİSƏLƏRİ

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Balıqartırma müəssisələrinin sayı, ədəd	12	12	9	9	7	7
Balıqların artırılması və mühafizəsinə çəkilən xərc, min AZN	2 940,5	3 114,6	2 922,7	2 268,3	753,2	942,1
Bir müəssisəyə düşən orta xərc, min AZN	245,0	259,6	324,7	252,0	107,6	134,6

MƏNBƏ: DSK

Son illərin dinamikasına nəzər yetridikdə, 2016-2018 ci illərdə bu sahəyə kifayət qədər vəsait ayrıldığı nəzərə çarpır. Ancaq 2019cu ildən sonra həm müəssisə sayı azalmışdır, həm də onlara düşən xərclər.

VƏTƏGƏ ƏHƏMİYYƏTLİ BALIQ KÖRPƏLƏRİNİN BURAXILMASI

(min ədəd)

Balıq növləri	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Cəmi	396 002	406 429	437 197	45 494	3 927	5 940	6 708
o cümlədən :							
nəməkçilər	6 620	7 963	8 388	7 663	342	589	574
qızıl balıq	180	200	192	143	168	83	80
çəkikimilər	385 002	392 766	423 117	37 688	3 417	5 268	6 054
bitki ilə qidalanan balıqlar	4 200	5 500	5 500	-	-	-	-

2018 ci ildən sonra balıq körpələrinin su hövzələrinə buraxılması kəskin azalmışdır. Azalma 2018-ci ildə müşahidə edilir.

AZƏRBAYCANDA BALIQ İDXAL VƏ İXRACI

İSTİFADƏ EDİLƏN KODLAR

İdxal ixrac əməliyyatları HS kodlarla işarələnir və büün hesabatlar bu kodlarla hazırlanır

0301 diri balıq:

0302 təzə və ya soyudulmuş balıq, 0304 mal mövqeyində təsnif edilən balıq filesi və başqa balıq əti istisna olmaqla:

0303 dondurulmuş balıq, balıq filesi və 0304 mal mövqeyində təsnif edilən digər balıq əti istisna olmaqla:

0304 balıq filesi və digər balıq əti (qiymə daxil olmaqla), təzə, soyudulmuş və ya dondurulmuş:

0305 Qurudulmuş balıq, duzlu və ya duzlu suda; hissə verilmiş balıq, hissə verilmədən əvvəl və ya sonra isti və emala qalmış və ya qalmamış; yeməkdə istifadə üçün yararlı qaba və ya narın balıq unu və qranulalar:

1604 hazır və ya konservləşdirilən balıq; nəərə balığı kürüsü və onun balıq kürüsü dənəciklərindən hazırlanmış əvəzediciləri

1605 hazır və ya konservləşdirilmiş xərçəngkimilər, mollyusklar və digər su onurğasızları:

BALIQ MƏHSULLARININ İDXALI VƏ İXRACI

KOD	ADI	İDXAL (KQ)			İXRAC (kq)		
		2019	2020	2021	2019	2020	2021
0301	diri balıq	137 197	50 362	426 668	155	1 687	17 270
0302	təzə və ya soyudulmuş balıq, 0304 mal mövqeyində təsnif edilən balıq filesi və başqa balıq əti istisna olmaqla:	1 943 173	1 123 092	2 735 306	1 040	-	-
0303	dondurulmuş balıq, balıq filesi və 0304 mal mövqeyində təsnif edilən digər balıq əti istisna olmaqla:	9 874 901	8 359 532	8 491 430	544 042	777 339	627 457
0304	balıq filesi və digər balıq əti (qiymə daxil olmaqla), təzə, soyudulmuş və ya dondurulmuş:	341 502	261 204	221 238	-	-	18 000
0305	Qurudulmuş balıq, duzlu və ya duzlu suda; hissə verilmiş balıq, hissə verilmədən əvvəl və ya sonra isti və emala qalmış və ya qalmamış; yeməkdə istifadə üçün yararlı qaba və ya narın balıq unu və qranulalar:	79 254	46 478	99 030	-	-	-
1604	hazır və ya konservləşdirilən balıq; nəərə balığı kürüsü və onun balıq kürüsü dənəciklərindən hazırlanmış əvəzediciləri:	2 579 534	4 055 402	3 576 823	143	137	188
ÜMUMİ BALIQ ÜZRƏ		14 957 580	13 898 090	15 552 516	547 256	781 183	664 936

MƏNBƏ: BMT HESABATI

DIRI BALIQ İDXAL VƏ İXRACI – DIRİ BALIQ

KOD	ADI	İDXAL (KQ)			İXRAC (KQ)		
		2019	2020	2021	2019	2020	2021
030111	Şirin su balığı	1 538	31	90	150	-	-
030119	Digər dekorativ balıq	1 049	906	1712	-	-	-
030191	Forel	72 279	30375	12000	-	-	-
030193	Karp	62 328	19050	409850	-	-	-
030199	Qızılbalıq	2	-	3016	5	1687	17270

İdxal ixrac əməliyyatlarına baxdıqda Azərbaycan diri balığın idxalçısıdır. İdxal əsasən İrandan həyata keçirilir.

Azərbaycana diri balıq olaraq əsasən forel və karp balıqları idxal olunur.

İxrac ancaq qızıl balıq olunur. İxrac ölkəsi ancaq Türkiyədir.

MƏNBƏ: BMT HESABATI

DIRI BALIQ İDXAL VƏ İXRACI – TƏZƏ VƏ YA SOYUDULMUŞ BALIQ

KOD	ADI	İDXAL (KQ)			İXRAC (KQ)		
		2019	2020	2021	2019	2020	2021
030211	Forel	-	257 141	698 665	-	-	-
030213	Sakit okean qızılbalığı	17 455	2 340		-	-	-
030214	Atlantik okeanı qızılbalığı	41 439	35 437	51 289	-	-	-
030219	Kambalakimilər	-	58 859	8 150	-	-	-
030229	Tuna balığı	-	14 348	11 887	-	-	-
030244	Skumbriya	-	370	-	-	-	-
030247	Qılinc balığı	41	14	-	-	-	-
030273	Karp	1 850 770	633 528	1 395 648	-	-	-
030279	Digər balıqlar	1 733	10 076	168 910	-	-	-
030284	Dəniz levrəyi	6 007	27 436	42 533	-	-	-
030285	Mərcan balıqları, və ya dəniz dabanbalıqları	820	16 200	62 725	-	-	-
030289	Nərələr	24 531	67 341	293 310	1 040	-	-

MƏNBƏ: BMT HESABATI

DIRI BALIQ İDXAL VƏ İXRACI – DONDURULMUŞ BALIQ

KOD	ADI	İDXAL (KQ)			İXRAC (KQ)		
		2019	2020	2021	2019	2020	2021
030312	Sakit okean qızılbalığı	295 389	106 615	102 771	-	-	-
030313	Atlantik okeanı qızılbalığı	583 589	578 698	293 866	-	-	-
030314	Forel	167 781	125 075	101 097	-	-	69 000
030319	Karp / tilapiya	28 417	32 954	7 666	-	-	-
030323	Tilapiya	118 440			-	-	-
030324	Naqqa	1 506 020	910 560	294 150	-	-	-
030325	Karp	243 650	719 729	781 820	-	-	-
030329	Kambalakimilər	-	-	42 009	-	-	-
030351	Siyənək	72 000	77 448	287 632	-	-	-
030353	Sardinalar	-	-	-	509 072	690 339	514 957
030354	Skumbriya	3 129 924	2 430 348	3 115 216	-	-	-
030355	Adi stavrida	16 800	-	2 800	-	-	-
030359	Ançouslar	3 211	1 690	2 286	-	-	-
030366	Merluzavə amerika sapüzgəcli nalımı	808 106	541 215	1 034 585	-	-	-
030368	Putassu	1 134 574	1 038 767	56 940	-	-	-
030369	Merlanq	-	22 221	29 888	-	-	-
030384	Dəniz levrəyi	9 335	8 624	14 486	-	-	-
030389	Nərələr	1 737 799	1 760 558	2 186 349	15 470	87 000	43 500
030391	Qaraciyər, kürü və toxum vəzisi	19 864	1 210	1 500	19 500	-	-

DIRI BALIQ İDXAL VƏ İXRACI – BALIQ FİLESİ

KOD	ADI	İDXAL (KQ)			İXRAC (KQ)		
		2019	2020	2021	2019	2020	2021
030441	Sakit okean qızılbalığı	123 472	28 798	97 378	-	-	-
030482	Forel		2 250	600	-	-	18 000
030449	Nərə	11 761	5 822	2626	-	-	-
030452	Qızılbalıq	-	6	-	-	-	-
030462	Naqqa	72 500	81 584	3 000	-	-	-
030474	Merluza	2 064	268	3 984	-	-	-
030479	Merlangin	50	550	250	-	-	-
030483	Kambalakimi	1 600	-	-	-	-	-
030489	Nərə	11 760	4 758	2 626	-	-	-
030494	Mintay	2 880		2 016	-	-	-
030444	Treska	17 509	20 586	1 100	-	-	-
030486	Siyənək	57321	32885	35715	-	-	-
030493	Tilapiya	48 670	84 501	70 320	-	-	-
030439	Digər balıqların təzə və ya soyudulmuş filesi	134	-	-	-	-	-

DIRI BALIQ İDXAL VƏ İXRACI – QURUDULMUŞ VƏ DUZLU BALIQ

KOD	ADI	İDXAL (KQ)			İXRAC (KQ)		
		2019	2020	2021	2019	2020	2021
030539	Duzlu və ya duzlu suya qoyulmuş sakit okean qızılbalığı	4 719	8 481	-	-	-	-
030541	Sakit okean qızılbalığı	59 719	22 563	71 454	-	-	-
030542	Siyənək	6 476	4 963	5 690	-	-	-
030543	Forel	4 235	4 259	5 804	-	-	-
030559	Paltus	3 953	5 226	7 755	-	-	-
030579	Xərçəngkimilər	70	-	27	-	-	-

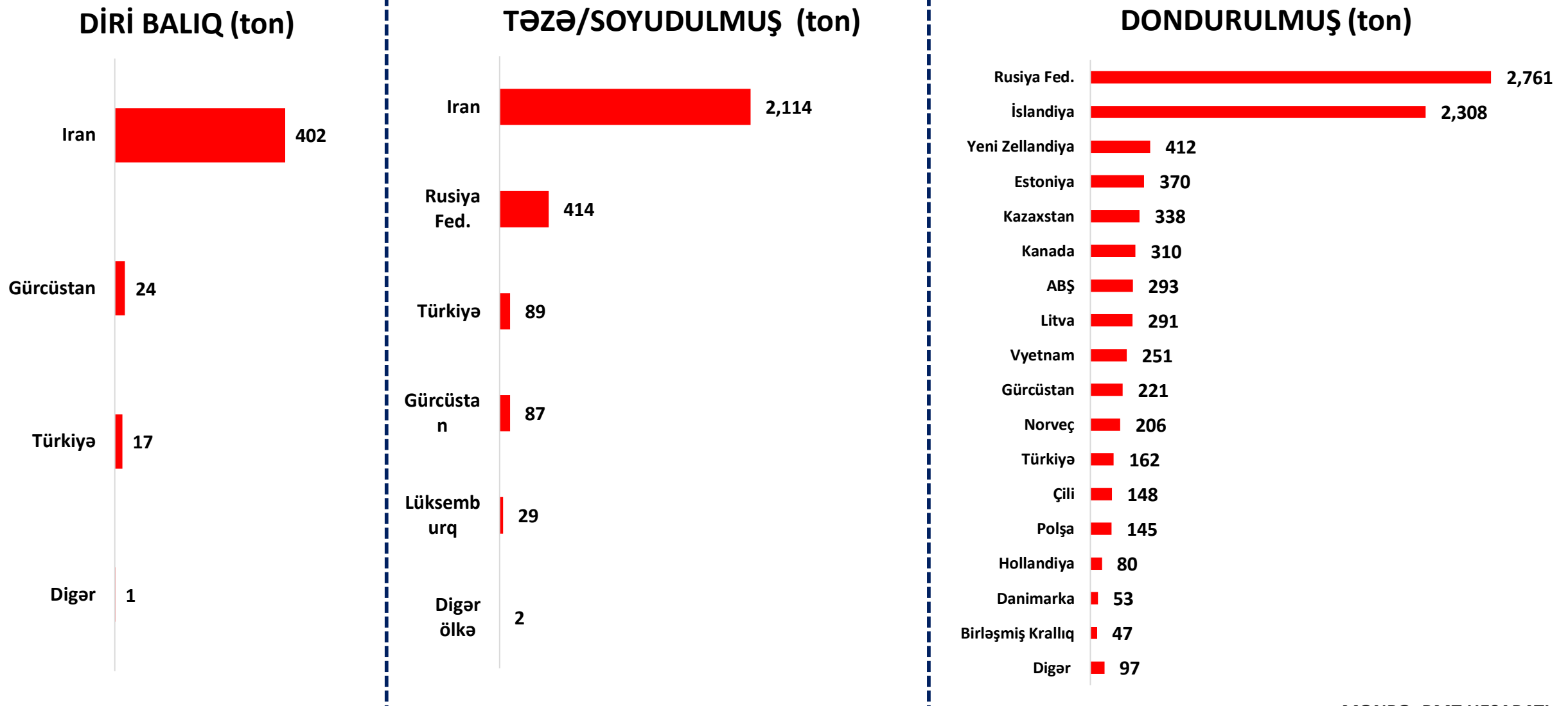
MƏNBƏ: BMT HESABATI

DIRI BALIQ İDXAL VƏ İXRACI – KONSERVLƏŞDİRİLMİŞ BALIQ

KOD	ADI	İDXAL (KQ)			İXRAC (KQ)		
		2019	2020	2021	2019	2020	2021
160411	Qızılbalıq	189	722	1 305	-	-	-
160412	Siyənək	226 811	236 346	263 146	-	-	-
160413	Sardinalar, sardinella, killə və ya şprotlar:	1 183 147	2 620 770	2 137 005	-	-	-
160414	Tunes	89 846	148 031	265 997	-	-	-
160415	Skumbriya	653 561	548 751	272 095	-	-	-
160416	Ançouslar	2 340	3 451	6 647	-	-	-
160417	Angvil (ilanbalığı)	6 485	4 385	5 900	-	-	-
160419	Qızılbalıqdan başqa, qızılbalıqkimilərdən	29 550	31 147	26 765	-	-	-
160420	Digər hazır və ya konservləşdirilmiş balıq	340 840	430 630	546 448	-	-	-
160431	Nərə kürüsü	3 633	2 036	5 145	143	137	188
160432	Krablar	43 128	29 127	46 365	-	-	-

MƏNBƏ: BMT HESABATI

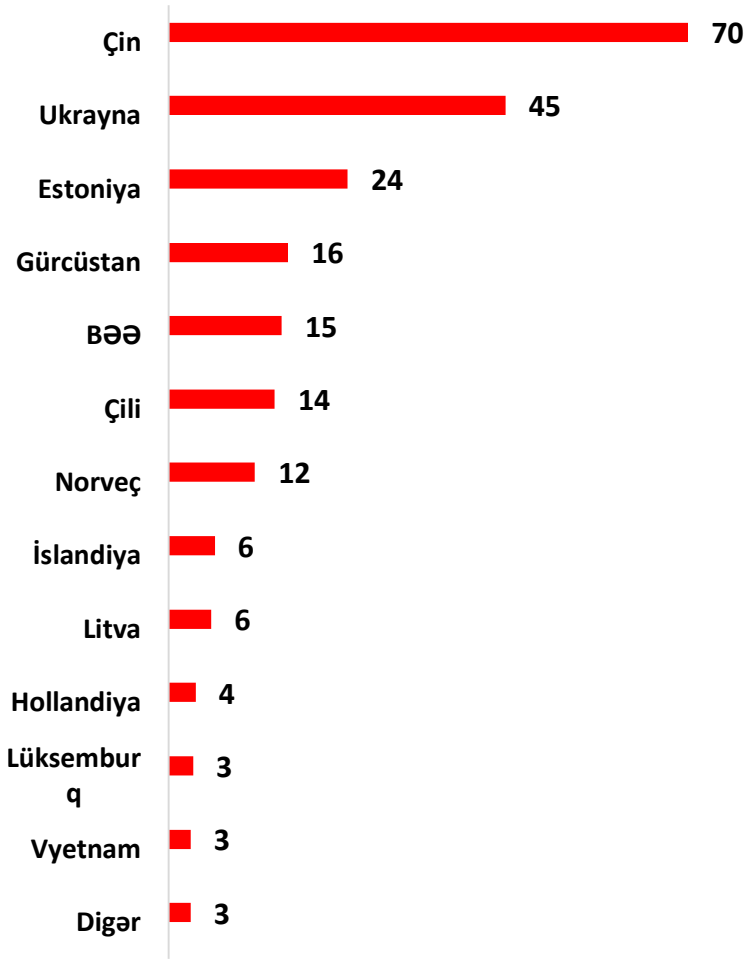
2021-ci İLDƏ ÖLKƏLƏR ÜZRƏ BALIQ MƏHSULLARININ İDXALI

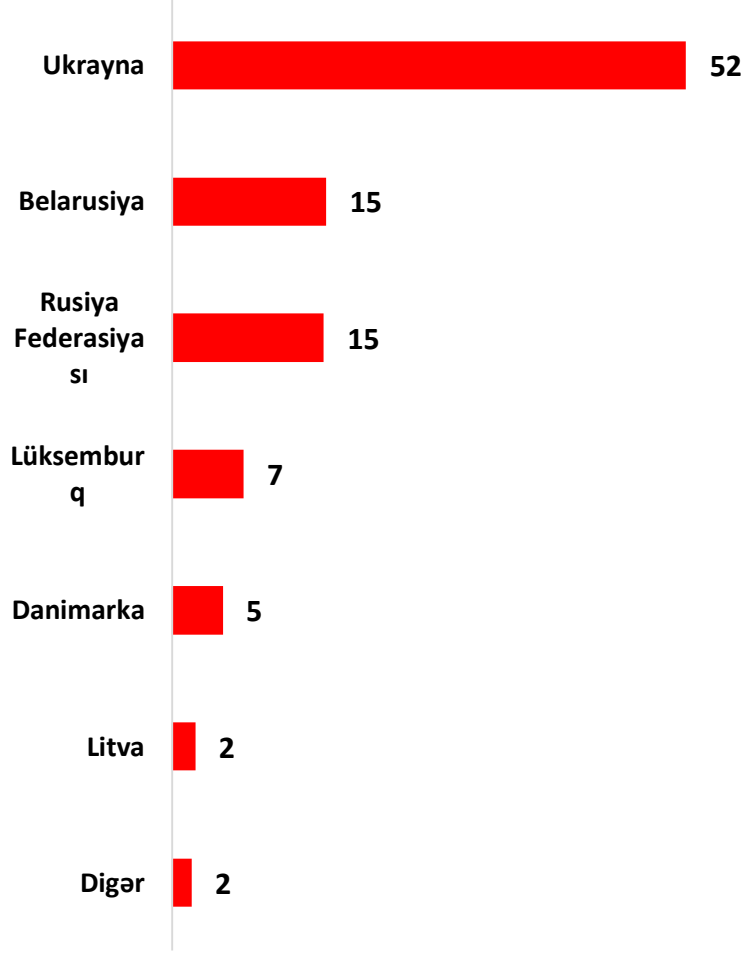
MƏNBƏ: BMT HESABATI

2021-ci İLDƏ ÖLKƏLƏR ÜZRƏ BALIQ MƏHSULLARININ İDXALI

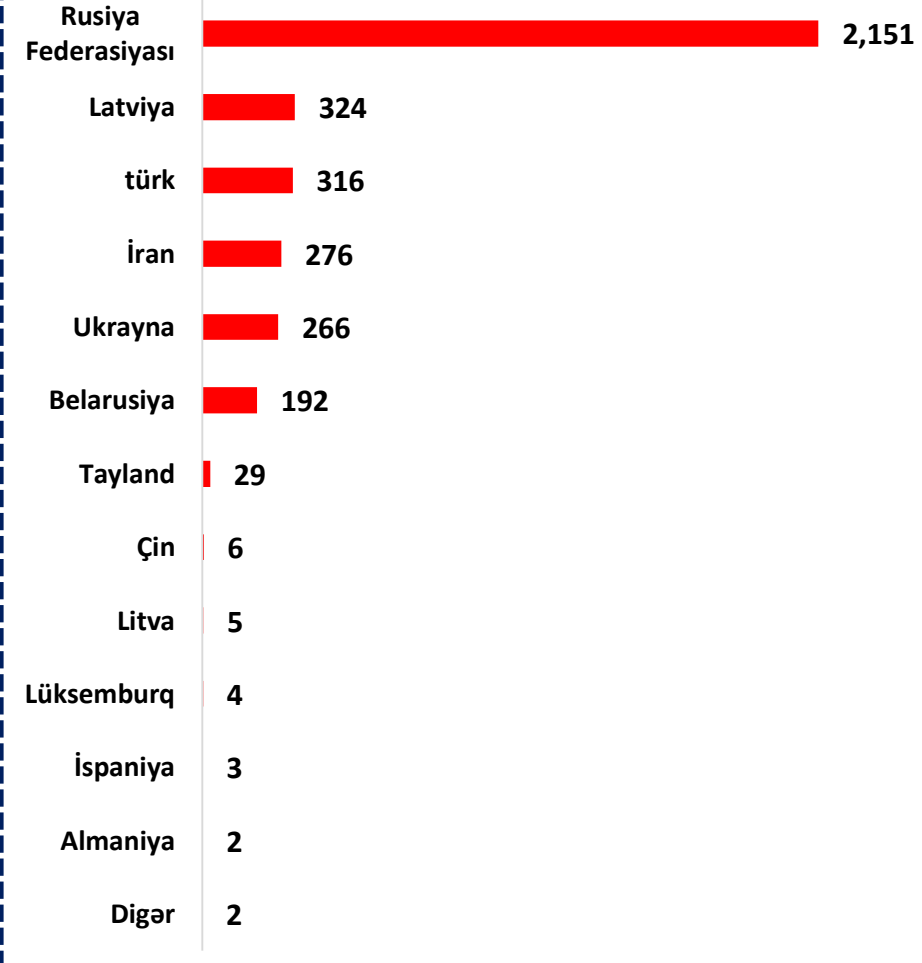
BALIQ FİLESİ (ton)

QURUDULMUŞ/DUZLU (ton)

KONSERVLƏŞDİRİLMİŞ (ton)

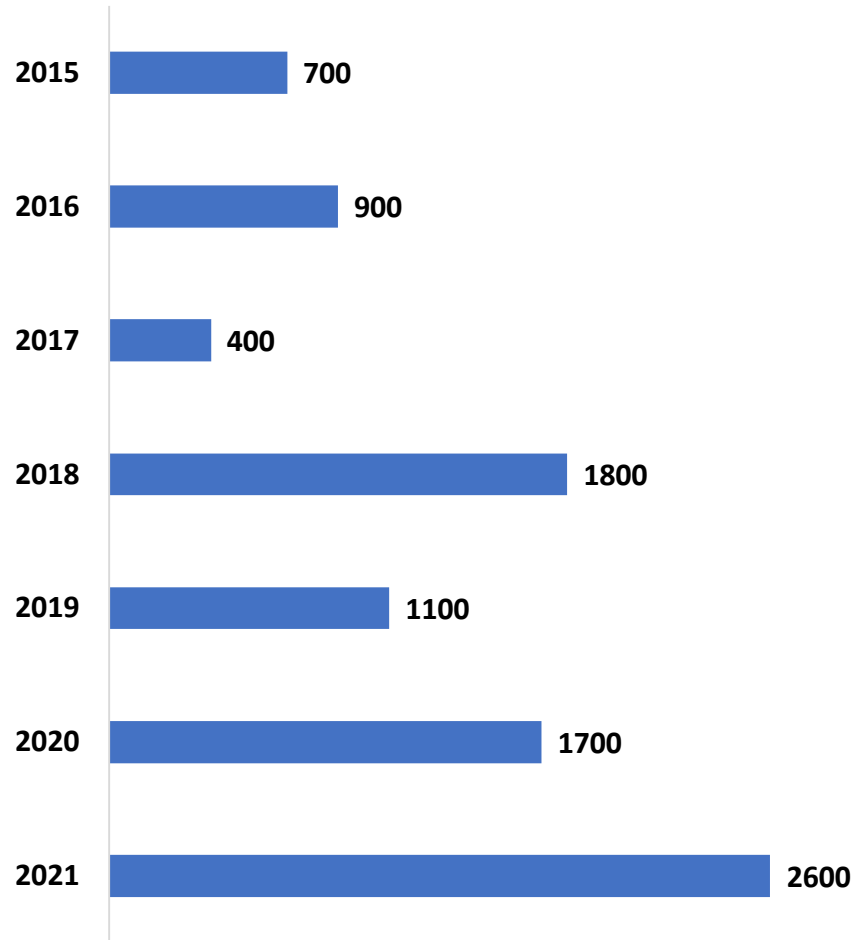
MƏNBƏ: BMT HESABATI

AZƏRBAYCANDA SƏNAYE ÜSÜLÜ İLƏ BALIQ MƏSHULLARININ İSTEHSALI

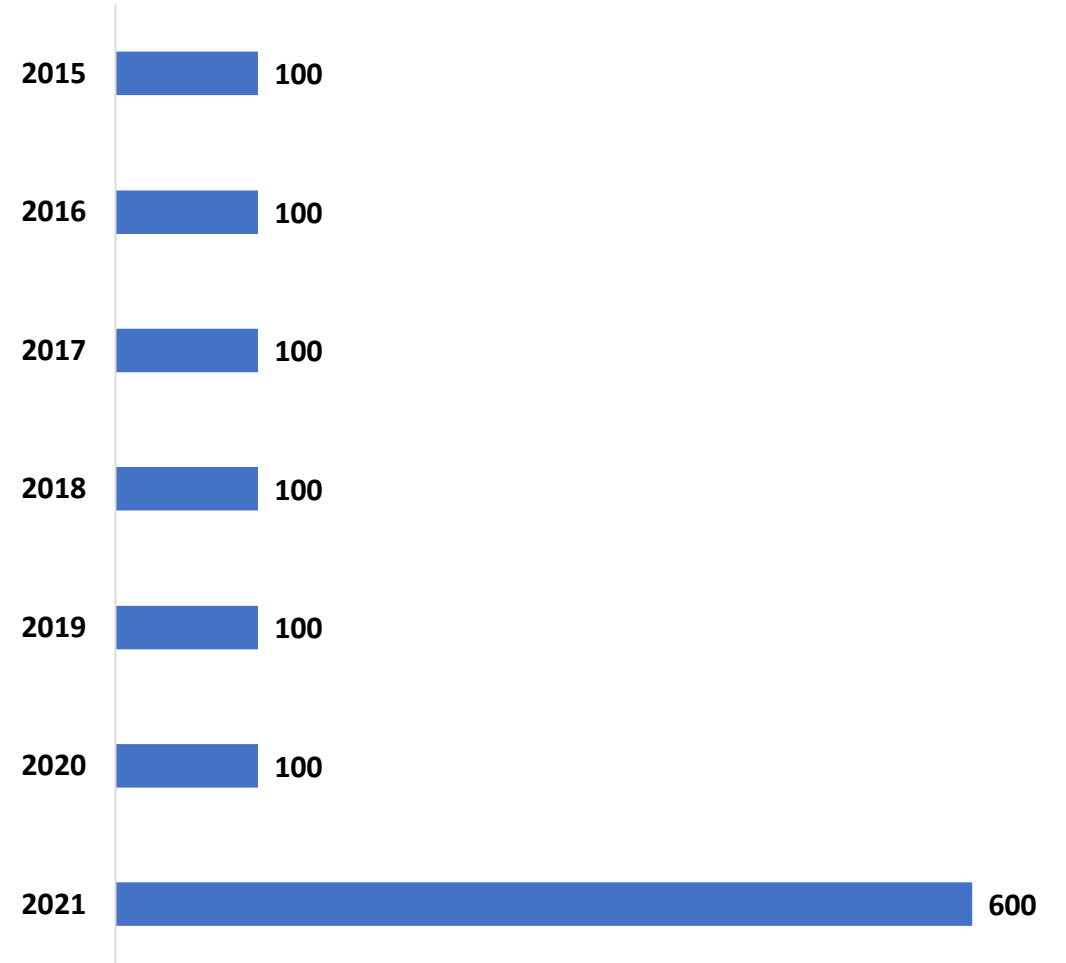

BALIQ MƏHSULLARININ SƏNAYE İSTEHSALI

Sənaye Məhsulları (konservlər daxil olmaqla), ton

Nərə kürüsü, kq

MƏNBƏ: DSK

BALIQ SƏNAYESİ MÜƏSSİSƏLƏRİNİN İSTEHSAL GÜCÜVƏ YÜKLÜLÜYÜ

			MÜƏSSİSƏ GÜCÜ	SƏRF ETMƏ DƏRƏCƏSİ
1	Dondurulmuş bütöv dəniz balığı	Ton	1 900	55%
2	Dondurulmuş sair balıq əti	Ton	50,3	97%
3	Sardina, sardinella, brislinq və şprotndan hazırlanmış hazır məhsullar və konservlər (qiymədən başqa)	Ton	2 000	60,4%
4	Kürü	Ton	5	2%

MƏNBƏ: DSK

AVADANLIQDAN İSTİFADƏ ETMƏMƏ SƏBƏBLƏRİ

	Dondurulmuş bütöv dəniz balığı	Dondurulmuş sair balıq əti	Sardina, sardinella, brislinq və şprotndan hazırlanmış hazır məhsullar və konservlər (qiymədən başqa)	Kürü
Xammal (material) çatışmazlığı	60%			
Tələbatın azlığı (sifarişlərdə nəzərdə tutulan işlərin həcmnin azalması, sifarişlərin mövsümi xarakter daşması və s.)	20%	50%	100%	100%
Təmir işlərinin aparılması (avadanlıqların təmiri, müəssisənin yenidən qurulması və s.)		50%		
Digər səbəb	20%			

Sənaye müəssisələri öz hesabatlarında avadanlığın yüklülüyün az olmasını bazarda olan tələbatın az olmasını qeyd edirlər. Ancaq bu səbəb «səmimi» gösrənmir.

MƏNBƏ: DSK

AZƏRBAYCANDA YERLİ MƏHSUL İSTEHSALI

- Azərbaycanca istehlak edilən balığın əsas hissəsi təzə, dondurulmuş və ya soyudulmuş haldadır. Bu isə o deməkdir ki, balıq əsasən emal edilməmiş halda istehlak olunur.
- İxrac strukturuna baxsaq, Azərbaycandan sənaye üsulu ilə emal edilmiş balıq (məs. konservləşdirilmiş, duzlaşdırılmış və ya hisə verilmiş) ixrac edilmir. Ölkə daxilində sənaye üsulu ilə emal edilmiş balıqdaxildə istehlak edilir.
- İdxal olunmuş balıq əsasən Azərbaycan ovlanmayan və istehsal olunmayan sənaye məhsuludur
- Azərbaycanda emala yönəldilmiş balıq həcmi hesablamalara əsasən 4,4 tondur. Bu isə bazar həcmnin çox az faizidir. Bu bazarda əsas istehlak idxal olunmuş məhsullar hesabına ödənilir.
- Azərbaycanda istehsal müəssisələrin yüklənmə həcmi (balıq dondurma avadanlığından başqa) orta hesabla 60% civarındadır.

Bütün yuxarıda söylənilənləri nəzərə alsaq, Azərbaycan sənaye üsulu ilə emala yönəlmiş balıq həcmi olduqca azdır və bu bazarda potensial böyükdür.

BALIQ İSTEHLAKI

DÜNYADA ADAMBAŞINA BALIQ MƏHSULLARININ İSTEHLAKI

2020-ci ildə balıq və balıq məhsulları qlobal istehsalı 178 milyon ton olub. Ovlanmış balıq məhsulları 90 milyon ton (51 faiz) və akvakultura 88 milyon ton (49 faiz) olub.

Ümumi istehsalın 63%(112 milyon ton) dəniz suları (ovlama 70 % və akvakultiyadan 30%) və 37%(66 milyon ton) şirin su mənşəlidir. Qlobal hasilatın ümumi birinci əl satış dəyəri 406 milyard ABŞ dolları (ovlama ilə 141 milyard və akvakultura 265 milyard dolları) dəyərindədir. Dünya balıq istehsalının 70%-i Asiya, 35%-i isə Çinin payına düşür.¹

Balıq və balıq məhsullarının istehsalında ovlama və akvakultura payına baxdıqda hər il akvakultura balıqçılığının payının böyüdüüyü müşahidə olunur.

Qlobal olaraq adam başı istehlak 20 kq dəyərləndirilir.

Milyon tonla	İllik ortalamalarla					
	1990-cı illər	2000-ci illər	2010-cu illər	2018	2019	2020
İstehsal						
Ovlama						
Şirin sularından	7.1	9.3	11.3	12.0	12.1	11.5
Dəniz sularından	81.9	81.6	79.8	84.5	80.1	78.8
Ümumi ovlama	88.9	90.9	91.0	96.5	92.2	90.3
Aquakultura						
Şirin sularından	12.6	25.6	44.7	51.6	53.3	54.4
Dəniz sularından	9.2	17.9	26.8	30.9	31.9	33.1
Ümumi aquakultura	21.8	43.4	71.5	82.5	85.2	87.5
Ovlama və aquakultura cəmi	110.7	134.3	162.6	178.9	177.4	177.8
İstifadə						
İnsan istehlakı	81.6	109.3	143.2	156.8	158.1	157.4
Qeyri-qida istifadəsi	29.1	25.0	19.3	22.2	19.3	20.4
Əhali sayı (milyard nəfər)	5.7	6.5	7.3	7.6	7.7	7.8
Adambaşına istehlak (kq)	14.3	16.8	19.5	20.5	20.5	20.2
Ticarət						
İxrac (kəmiyyətlə)	39.6	51.6	61.4	66.8	66.6	59.8
İxracın ümumi istehsalda payı	35.8%	38.5%	37.7%	37.3%	37.5%	33.7%
İxrac (dəyərlə - milyard dollar)	46.6	76.4	141.8	165.3	161.8	150.5

1. FAO, The State of World Fisheries and Aquaculture, 2016.

AZƏRBAYCANDA AİLƏ TƏSƏRÜFATLARINDA ƏRZAQ MƏHSULLARININ İSTEHLAKI

Aərbaycanda son 10 ildə adambaşına düşən balıq istehlakı 7 kq həcmindədir

	2017	2018	2019	2020	2021
Çörək və çörək məhsulları	138.0	137.0	135.2	134.9	134.4
Kartof	72.6	72.8	73.2	73.4	75.2
Tərəvəz və bostan bitkiləri	107.3	107.4	108.6	108.5	110.0
Ət və ət məhsulları	33.6	33.7	33.8	33.7	34.9
Balıq və balıq məhsulları	7.2	7.2	7.3	7.3	7.3
Süd və süd məhsulları	269.6	269.8	267.9	266.9	264.5
Yumurta, ədəd	159.0	159.0	160.0	158	162.0
Meyvə, giləmeyvə	78.3	78.4	79.1	79.1	81.5
Qənd və qənnadı məmulatları	30.2	30.1	30.3	30.2	30.3
Bitki yağı və marqarin	10.5	10.6	10.7	10.7	10.7

Balıq məhsullarının adam başı istehlakı 7 kq bir az çoxdur. Nəzərə alsaq ki, Azərbaycan əhalisi durmadan artır, deməli balıq məhsullarının isyehsalı da əhaliyə eyni nisbətdə qalxır.

PƏRAKƏNDƏ SATIŞ

Balıq pərakəndə satışı ilə məşğul olanlardan alınan məlumatları aşağıdakı başlıqlarda toplamaq mümkündür:

- Yerli istehsalda ən çox satılan balıq növü çəki və foreldir. Daha sonra bu sıralamada müvafiq olaraq qalınalın, kard və ağ amurdur.
- Pərakəndə satış üçün ən çox idxal olunan balıq növü isə karp, qızılbalıq. Bu növlər əsasən dondurulmuş formada gətirilir.
- Azərbaycan istehlakçısı daha çox təzə/soyudulmuş balıq çeşidlərini tərcih edir.
- İdxal məhsulun dondurulması prosesində fərqlərdən dolayı son istifadə tarixi olaraq 2 il qeyd edilir. Yerli məhsullarda isə bu 1 ildir.
- İstehlakçılar balıq alma məntəqəsi olaraq daha çox ənənəvi bazarları tərcih edirlər. Bu alışqanlıq «qəssəb» yanaşmasında söyləmək olar.
- Son illərdə modern ticarət obyektlərini artması və onların soyudu/akvariumlarla təchiz olunması ticarətin bu kanala tərəf böyüməsinə təsir edib. Eyni böyük şəhərlərdə xüsusi mağazalarda bazar payı almağa başlayıblar.

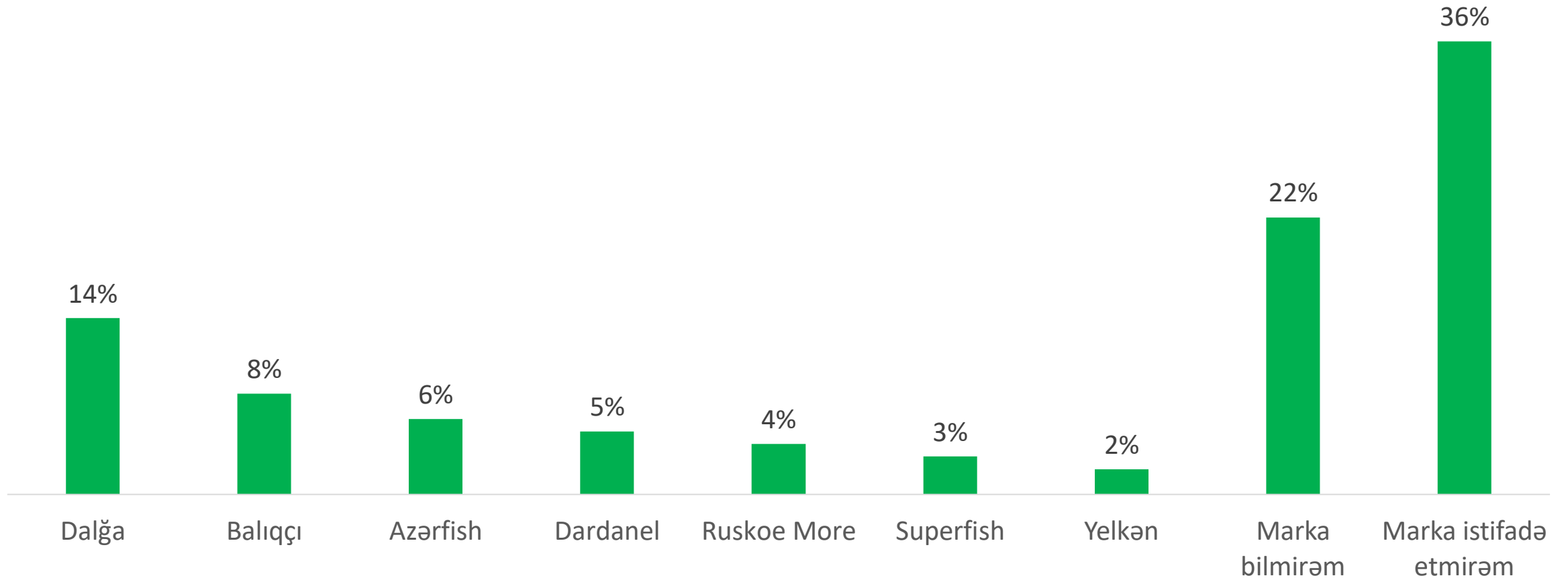
İSTEHLAKÇILARIN FİKİRLƏRİ

BALIQ MARKALARININ TANINMASI

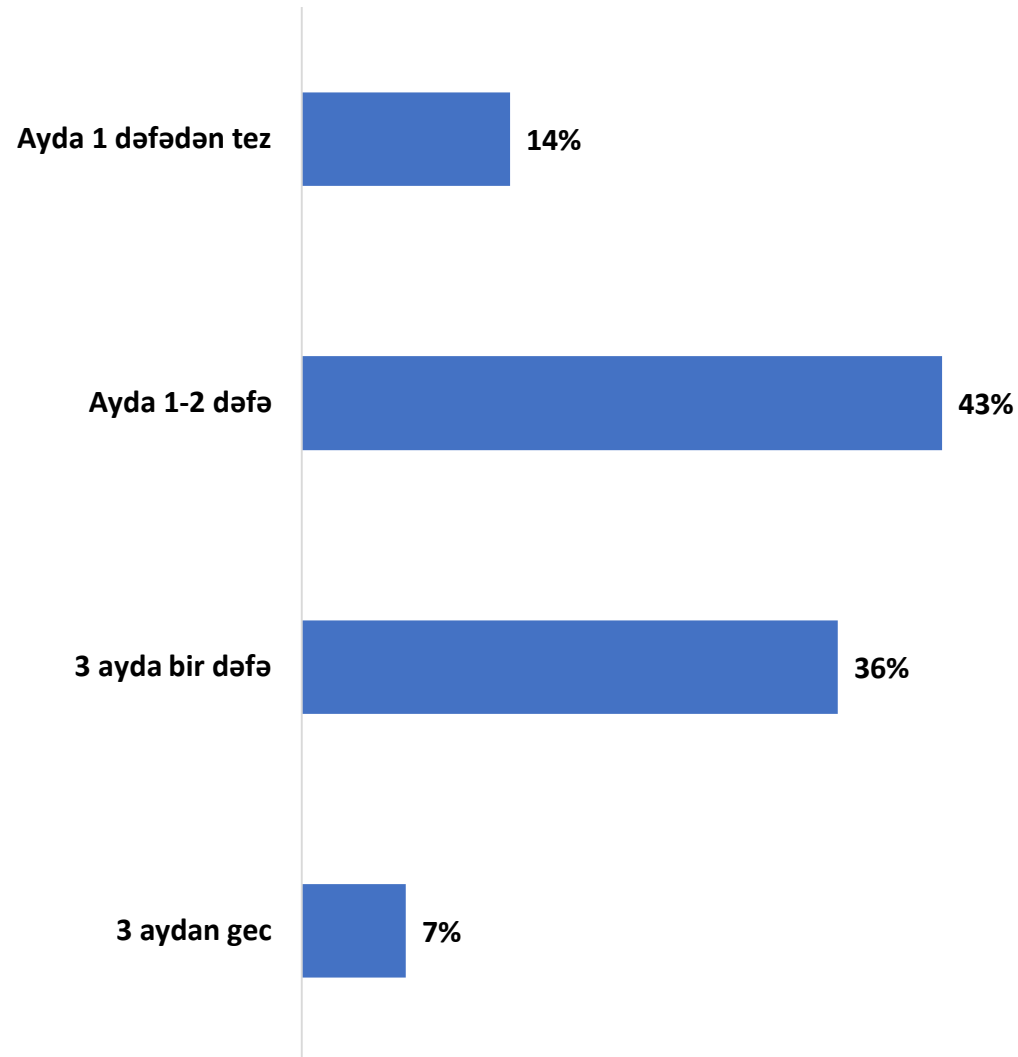
500 nəfər respondentdən ibarət keçirilən sorğular onu göstərmişdir ki, istehlakçılar balıq alarkən onun hansı markaya aid olduğunu bilmirlər.

Markaların siyahısına nəzər yetirdikdə, əsasən konservləşdirilmiş balıq məhsulları markalarını tanıyırlar.

BALIQ MƏHSULLARININ İSTEHLAK TEZLİYİ

BALIQ İSTEHLAKI TEZLİYİ

Balıq istehlakı Azərbaycanda birbaşa fəsilərlə əlaqəlidir, yəni istehlak mövsümidir.

May-sentyar aylarında balıq istehlakı aşağı olur. Daha çox istehlak yanvar – mart və Oktyabr – dekabr aylarında olur.

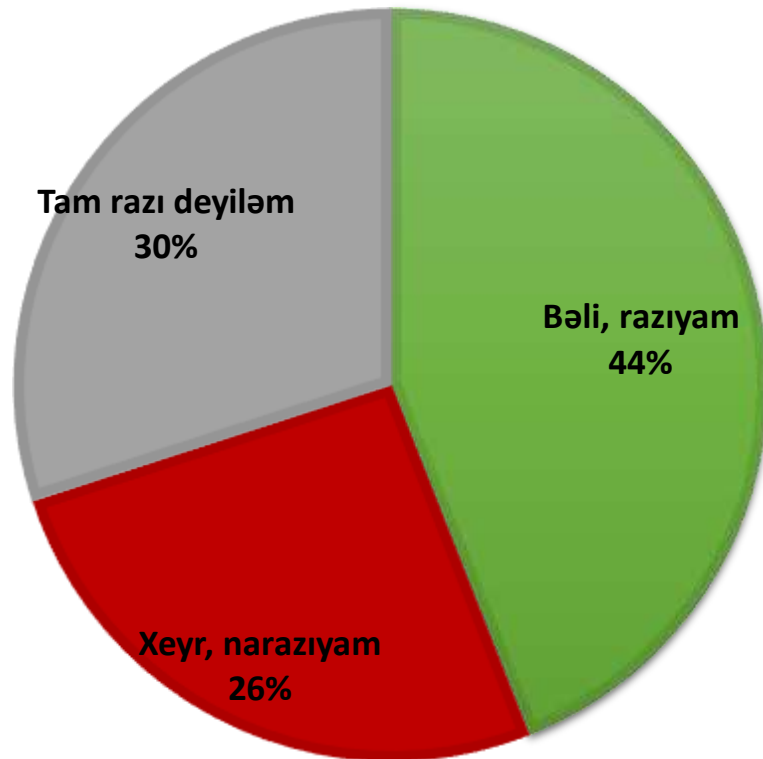
Bu tip istehlakın modelinin səbəbi obyektiv və subyektiv səbəblərlə əlaqəlidir.

Obyektiv səbəblər balığı kürüyə getmə vaxtı və balıq ovuna qoyulan qadağalar.

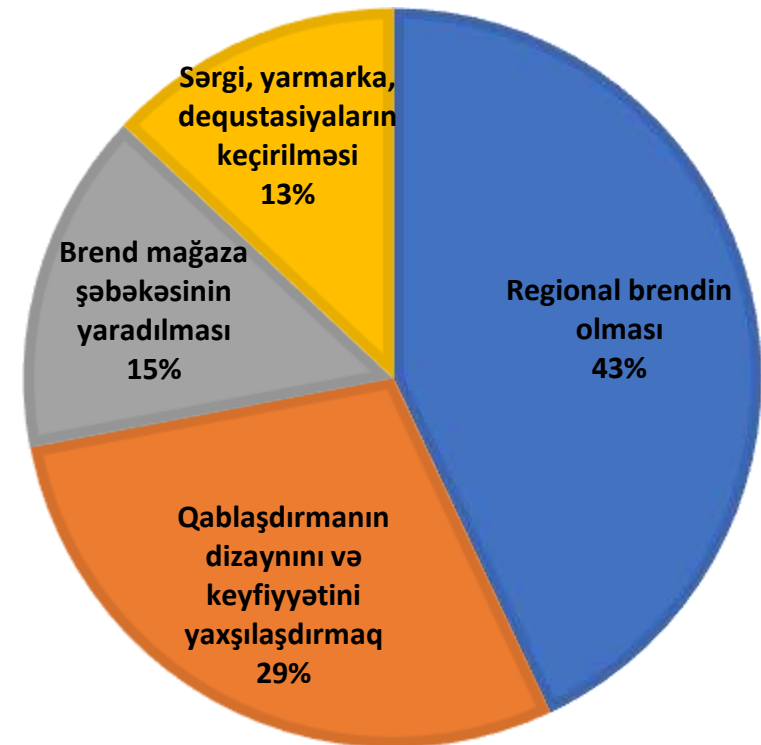
YERLİ MƏHSULLARIN KEYFİYYƏTİNƏ MÜNƏSİBƏT

Yerli məhsulların keyfiyyət göstəricilərinin aşağı olması həm də brendləşmə ilə əlaqədardır. Beləki hissə verilmiş və ya bazarlarda satılan balıqların mənşəyinin tam bəlli olmaması da güvən və loyallığa təsir edən amillərdəndir. Beləki, istehlakçılar da anket sorğusunda regional brendə ehtiyac olduğunu vurğulayıblar, qablaşdırma və şəbəkələşmə də birbaşa brendləşməyə təsir edən amillərdir.

YERLİ BALIQ MƏHSULLARI KEYFİYYƏTİNDƏN RAZILIQ

MƏHSULLARIN TANINMAĞA VƏ DAVAMLI TƏLƏBATDA OLMASI ÜÇÜN HANSINI SEÇƏRDİNİZ

BAZAR HƏCMI

ÜMUMİ BAZAR HƏCMİ

BAZAR HƏCMİ

DSK MƏLUMATINA ƏSASƏN

DSK məlumatına əsasən Azərbaycanda ümumi balıq/balıq məhsullarının istehlakı 76 min ton olmuşdur.

Ondan **74,5** min ton (99%) şəxsi istehlak, 1,5 min ton isə digər məqsədlər üçün istehlak edilmişdir.

İDXAL VƏ İXRACA ƏSASƏN

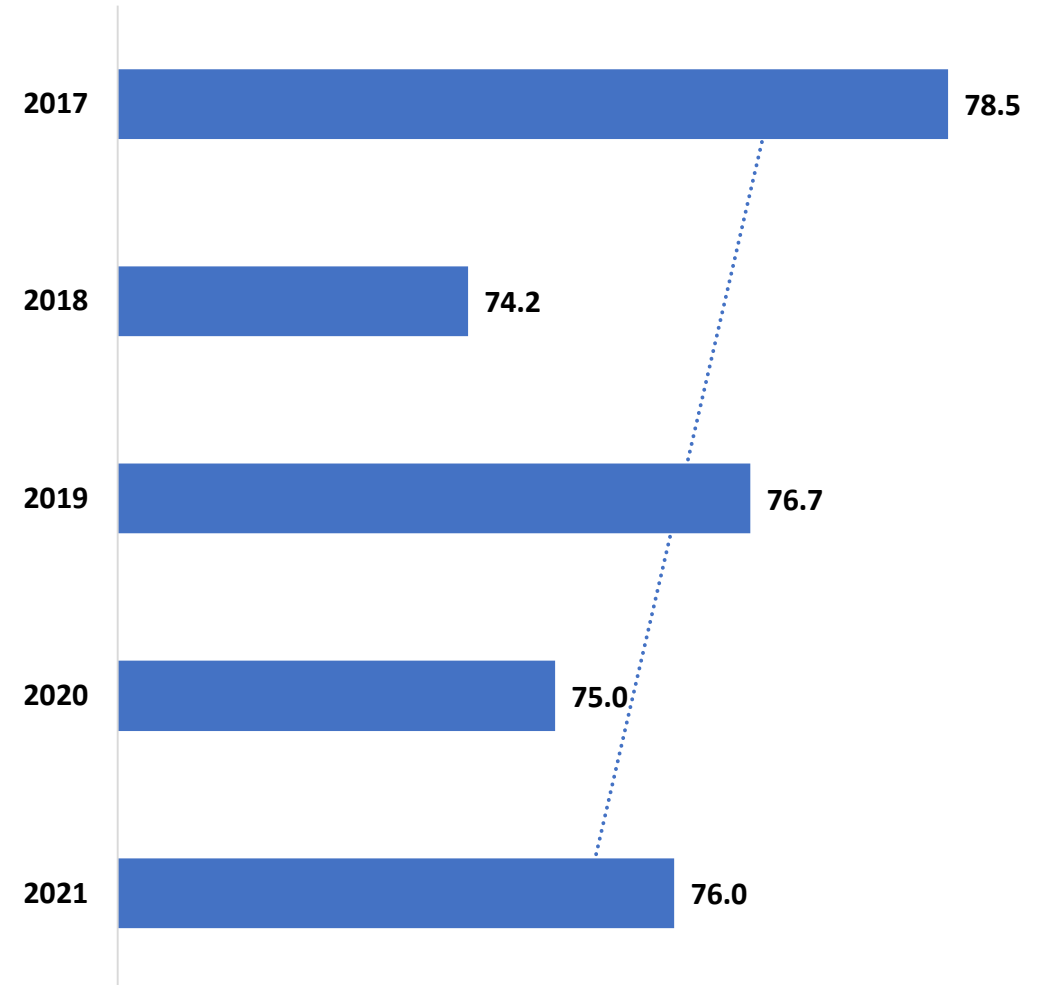
Azərbaycanda 2021-ci ildə 59,1 min ton balıq tutulmuş və ovlanmışdır. Ondan 663 ton ixrac edilmiş.

Eyni zamanda 2021-ci ildə Azərbaycana 12,1 min ton balıq/balıq məhsulları olmuşdur.

Hesablamalara əsasən ümumi balıq/balıq məhsulları bazarının həcmi 71 min ton olmuşdur.

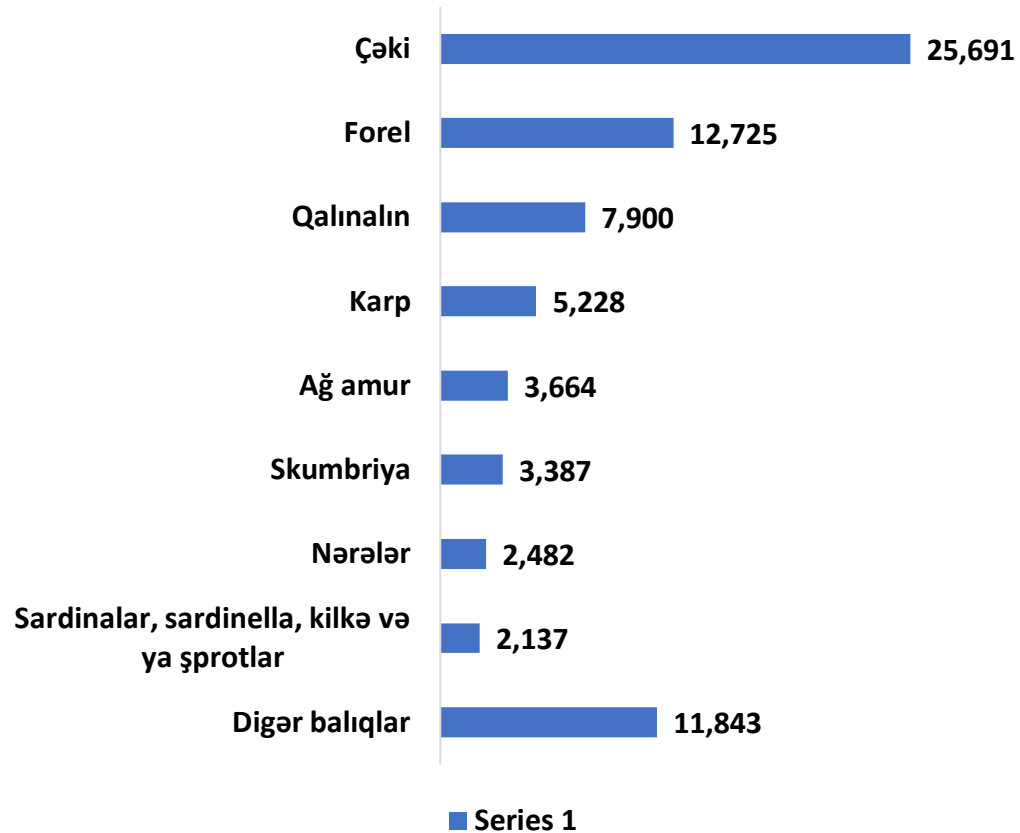
Hər iki hesablamayı nəzərə alaraq söyləmək olar ki, Azərbaycanda balıq/balıq məhsulları bazarının **həcmi 70-75 min ton** arasında olmuşdur.

İstifadələrin cəmi(min ton)

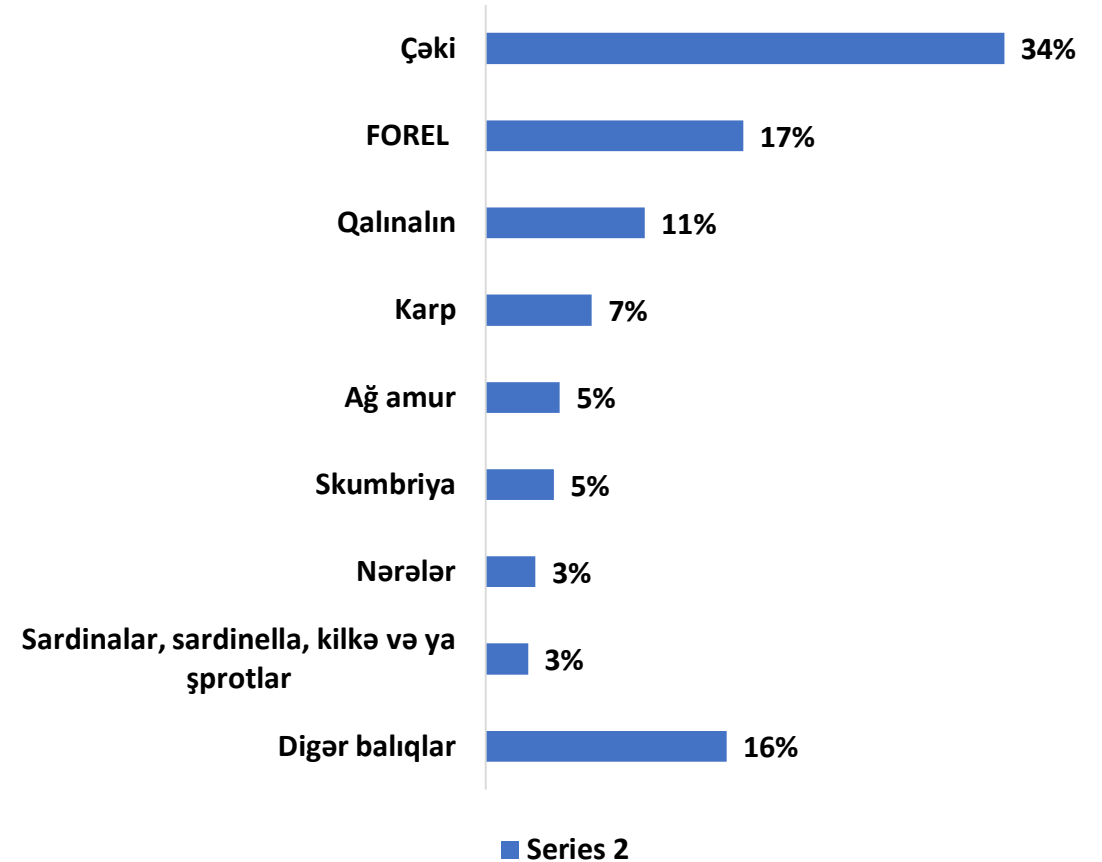

BALIQ NÖVÜ ÜZRƏ BAZAR HƏCMİ – BALIQ NÖVÜNƏ GÖRƏ

ÇƏKİ İLƏ (TON)

PAY (% lə)

BALIQ NÖVÜ ÜZRƏ BAZAR HƏCMİ – MƏHSUL NÖVÜNƏ GÖRƏ

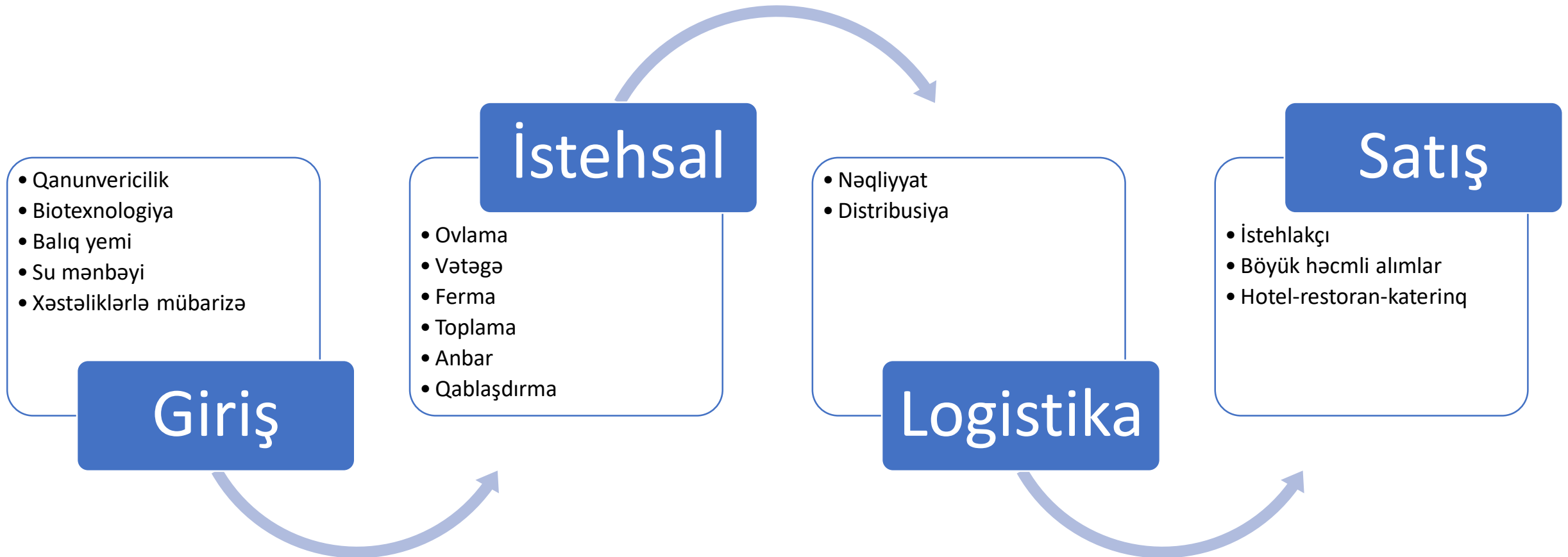
	İDXAL OLUNMUŞ	YERLİ İSTEHSAL	ÜMUMİ		İDXAL OLUNMUŞ	YERLİ İSTEHSAL	ÜMUMİ
	TON ilə				% ilə		
Diri balıq	409	5 884	6 293		3%	10%	9%
Təzə və ya soyudulmuş balıq	2 735	26 477	29 212		18%	45%	40%
Dondurulmuş balıq	7 864	14 121	21 985		53%	24%	30%
Balıq filesi	203	1 765	1 968		1%	3%	3%
Emal olunmuş (qurudulmuş duzlanmış və s.)	99	6 472	6 571		1%	11%	9%
Konservlər, preservlər və s.	3 572	4 119	7 690		24%	7%	10%
Ümumi	14 883	58 837	73 720				

BALIQ VƏ BALIQ
MƏHSULLARINDA
TƏDARÜK ZƏNCİRİ
(SOYUQ ZƏNCİR).

BEYNƏLXALQ TƏCRÜBƏDƏ BALIQ VƏ BALIQ MƏHSULLARI ÜZRƏ DƏYƏR ZƏNCİRİ

Balıq və balıq məhsullar tədarük zənciri fərqli ölkələrdə özünəməxsus amillərlə fərqləndirilsə də, ortaq cəhətləri istehsalə başlamazdan əvvəlki proseslərdən istehlakçıya satış və bəzi hallarda satışdan sonrakı xidmətlərə qədər uzanan addımlar yer alır. Ən yaxşı təcrübələrdə dəyərlər zincirinə başlanğıc addım qanunvericilik bazasının təkmilləşdirilməsi və aktların işlək formada olmasıdır.

BALIQ VƏ BALIQ MƏHSULLARI DƏYƏR ZƏNCİRİNDƏKİ ÇƏTİNLİKLƏR

Qanunsuz, tənziqlənməyən və hesabatsız balıq ovu: Bu balıq bazarında qiymətlər və balans pozmaqla yanaşı ümumi su hövzələrində də ekosistemə mənfi təsir göstərir. Bu tərz ovlama ilə həm də sağlam rəqabət pozulur və vergi ödəyicisi olan balıqçılara qarşı ədalətsizlik yaranır.

Ətraf mühitin çirklənməsi: Plastik zibillər, yağ və neft kirləri, kənd təsərrüfatında gübrə və qalıqların axıdılması və digər amillər su hövzələrinə və oradakı balıq və balıq məhsullarına mənfi təsir edir. Bu da həm istehsalatda məhsuldarlığa və məhsulun birbaşa dadına birbaşa təsiri var.

Zəif iş şəraiti: Həm balıq istehsal müəssisələrində, həm də bəzi satış nöqtələrində yaradılmış şəraitin pisliyi, gigiyena standartlarının olmaması, maaş azlığı və ya əmək mühafizə normalarının/hüquqlarının qorunmaması işçilərlə yanaşı sahibkarlıq obyektinin bu yanlarını görən istehlakçılarda da ikrah hissi oyadır və yerli məhsula qarşı mənfi imic formalaşır.

Qida təhlükəsizliyi və keyfiyyət problemləri: Balıq və balıq məhsulları bakteriya, virus və parazitlərə qarşı həssas sahədir, beləki istehlakçılar üçün sağlamlıq riskləri yarada bilən amillərdir. Bakının bir çox nüfuzlu supermarketlərində belə istehsal tarixi və ya istehsalçısı bilinməyən hissə verilmiş balıqlara rast gəlmək mümkündür. Bundan əlavə balıq məhsullarında fırıldaqçılıq, yanlış etiketləmə və qeyri-qanuni emal təcrübələri məhsulların keyfiyyətinə və təhlükəsizliyinə xələl gətirə bilər.

Səmərəsiz idarəetmə: Balıq və balıq məhsullarının tədarük zənciri yığılma, emal, daşınma və distirbusiyada iştirak edən bir çox maraqlı tərəflərin iştirak etdiyi mürəkkəb proseslər kimi görünə bilər. Təchizat zəncirinin səmərəsiz idarə edilməsi gecikmələrə, israfə və xərclərin artmasına səbəb ola bilər.

Mədəni və Sosial Faktorlar: Mədəni və sosial amillər balıq və balıq məhsulları dəyər zəncirinə qidalanma mədəniyyəti, istirahət anlayışı, gender bərabərsizliyi, təhsil və təlim mənbələrinə çıxış və xüsusən də ənənəvi balıqçılıq icmalarının təsiri kimi səciyyələndirilə bilər.

BALIQ VƏ BALIQ MƏHSULLARI DƏYƏR ZƏNCİRİNDƏKİ ÇƏTİNLİKLƏR

İqlim Dəyişikliyi: Bu amil suyun turşulaşması, dəniz səviyyəsinin qalxması, temperatur və hava modellərindəki dəyişikliklər də daxil olmaqla ekomühitə əhəmiyyətli təsir göstərə bilər. Bu dəyişikliklər akva ekosistemlərinə, o cümlədən birbaşa balıq populyasiyaları və dəniz məhsulları tədarükü zənciri sisteminin axışını poza bilər.

Hesabatlılıq və şəffaflıq: Balıq məhsullarının tədarük zəncirində hesabatlılıq (*traceability*) və şəffaflığın tam istənilən formada olmaması bu məhsulların mənşəyini doğru anlamağı və bunu yoxlamağı çətinləşdirə bilər. Onların qanuni və dayanıqlı metodologiyalarla ovlandığı və ya emal edildiyini anlamaq çox önəmli faktordur.

Kiçik miqyaslı balıqçılar: Kiçik miqyaslı balıqçılar bazarlara, infrastruktura və maliyyə resurslarına çıxışda çətinliklərlə üzləşə bilərlər ki, bu da onların balıq məhsulları dəyər zəncirində iştirak etmək imkanlarını məhdudlaşdırır. Bu da onların dayanıqlı balıqçılıq yanaşmalarını təcrübə etməyə şəraitdə çətinlik yaradacaq.

Nəqliyyat və infrastruktur: Statistika komitəsi məlumatlarında ev təsərrüfatının şəhər və ya kənddə olmasından asılı olmayaraq ortalama adambaşına düşən balıq məhsulu istehlakının təxminən bərabər olması (7,6 kq və 7,8 kq) göstərilməsinə baxmayaraq bir çox balıq məhsullarının kənd əhalisinə çatdırılması cəhətdən nəqliyyat və müvafiq infrastruktur əskikliyi vardır. Beləki, şəhər marketlərində rəf payının çox olması daha çox balıq məhsulu sərgilənməsinə; soyuduculu marketlərin şəhərlərdə cəmləşməsi dondurulmuş məhsulların distribusiyasına və satışına, eyni zamanda balıq satışı zamanı məhsulun yerində təmizlənmə xidmətinin verilməsi də satış zəncirinə müsbət təsirini göstərir. Nəqliyyatın ucqar kəndlərə çətinliyi ora bəzi məhsulların çatdırılması cəhətdən də çətinliklər yaradır.

İstehlakçı Tələbi: Məxsusi dəniz məhsuluna istehlakçı tələbinin artması və ya fokuslanması dayanıqlı olmayan balıqçılıq təcrübələrinə səbəb ola bilər və həmin çeşidin həddindən artıq ovlanması ilə digər ətraf mühit amillərinə təsir göstərə bilər. Eyni zamanda istehlakçıların balıq məhsulları barədə maarifləndirilməməsi də istehlak zamanı ətraf mühitə və məhsul tədarük zəncirinə təsir edə bilər.

QLOBAL SOYUQ ZƏNCİR

Balıq məhsulları kimi həssas məhsulların hansı temperaturda qorunması qida təhlükəsizliyi baxımından çox vacibdir. Temperatur dəyişiklikləri zərərli mikroorqanizmlərin çoxalmasına səbəb olur. Bu isə məhsulların fiziki, kimyəvi və əmtəə görünüşünə mənfi təsir göstərir. Odur ki, zərərli mikroorqanizmlərin çoxalmasının qarşısını almaq və qidaların təzə qalması üçün **soyuq zəncir istehsaldan istehlaka kimi** bütün mərhələlərdə qırılmamalıdır.

Qida təhlükəsizliyi qaydalarına görə, soyuq yerdə saxlanılmalı olan qidanın istehsalından başlayaraq daşınma, saxlanma və satış kimi istehlaka qədərki bütün pillələrdə tətbiqi məcburi olan prosesə soyuq zəncir deyilir. Burada məqsəd qidanın istehlakçı üçün risk təşkil etməməsidir.

Xam emaldan sonra **balıq təxminən -23°C** temperaturda saxlanılır. Bu, balıqların uzunömürlülüynü və raf ömrünü təmin etmək üçün edilir. Təzə balıqların bədən çəkisinin bir hissəsi sudur. Balığın tərkibində çoxlu həll olunmuş maddələr olduğundan, saf suya bənzər donma nöqtəsində tamamilə donur. Balıq -40° C-dən aşağı temperaturda saxlanılırsa, onu qeyri-müəyyən müddətə asanlıqla saxlamaq mümkündür. Bununla belə, bunu edə bilən ticarət dondurucuları çox azdır. Hətta Azərbaycanda bazarın əksəriyyətində dondurucu avadanlıqlar azlığı istehlakçıların təzə balıq yemə alışqanlıqlarını tam qıra bilmir.

Balıq istehsalçısı soyuq zənciri prinsipinə qərar verməzdən əvvəl müəyyən amilləri nəzərə alması faydalıdır:

- ***Dondurucular emal mərkəzinin yaxınlığında olmalıdır.***
- ***Enerji təchizatında fasilə olmamalıdır.***
- ***Xammal asanlıqla əlçatan olmalıdır.***
- ***Kifayət qədər şirin su təchizatı olmalıdır.***
- ***Müvafiq işçi qüvvəsinin mövcudluğuna diqqət edilməlidir.***

QLOBAL SOYUQ ZƏNCİRİNİN BALIQQÇILIQ ÜÇÜN FAYDALARI

Soyuducu anbar infrastrukturunun inkişafı balıqçılıq təsərrüfatına müxtəlif faydalar verir. Onlardan bəziləri aşağıdakılardır:

- Qidalanma dəyərini yaxşılaşdırır, yəni «nutrition» dəyərində zamanla azalma olmur. Bununla yanaşı, artan balıq emalı ilə ərzaq təhlükəsizliyini təmin edir.
- Balığın keyfiyyətinin məqbul standartlara yüksəldilməsi və həmin standartlarda qalmasını təmin edir.
- Balıqları il boyu (balıq sezonu olmadığı zamanlarda da) əlçatan edir.
- Balıq məhsullarının ixrac satışı ilə valyuta gəlirlərinin artırılması.
- İstehsalçılar üçün daha yüksək mənfəət marjasını təmin edir.

İnfrastrukturla yanaşı, bütün tədarük zəncirini izləmək vacibdir. Ancaq manual monitoring çox çətin olacaq və ya icrası mümkün deyil. Beynəlxalq təcrübədə bütün prosesi və tədarük zəncirini yaxından izləməyə və nəzarət etməyə kömək edən informasiya texnologiyalarından istifadə edilir. Soyuq zəncir monitoringi balıqçılıq üçün müxtəlif faydalar təmin edir:

- Təchizat zəncirinin başlanğıcdan sona izləmə imkanının olması (temperatur cəhətdən)
- Soyuducular, soyuq anbar otaqları, soyuduculu nəqliyyat vasitələrinin monitoringinin də mümkünlüyü
- Pərakəndə satış nöqtələrinin uzaqdan monitoringi
- Temperatur dəyişikliyinə və keyfiyyətinə artırılması
- Daha yaxşı əməliyyat xərclərinə idarə edilməsi, investisiya geri dönüşü cəhətdən effektivlik.
- Təchizat zəncirinin tullantılarının və israfının azaldılması

BALIQ MƏHSULLARININ SATIŞ NÖVLƏRİ

1. Diri (Təzə formada) – Diri balıqlar keyfiyyət cəhətdən ən üstün olanlardır.

2. Hisə verilmiş – İkiçür forması mövcuddur. İsti hisə verilmiş və soyuq hisə verilmiş.

3. Dondurulmuş balıqlar adətən okean balıqları olur

4. Duza qoyulmuş

5. Kürü - dənəvər, sıxılmış, pasterizə edilmiş, təmizlənmiş-duzlanmış, təmizlənmiş-qurudulmuş, təmizlənmiş-hislənmiş

7. Paştet

6. Konservləşdirilmiş –təbii (öz suyunda), tomat sousu, tərəvəzli və yağda hisə verilmiş balıq;

BAZAR PAYI BÖYÜK OLAN FİRMALAR (BİR QİSMİ)

"CASPIAN FISH Co. Azerbaijan"

"Kaspian Kristal" MMC

"AQUANEMO"

"MŞ Baliq Məhsullarının İstehsalı və Ticarəti Şirkəti"

Dardanel

Kaija

Super Fresh

RUSSKOYE MORE

SANTA BREMOR

Azerbaijan Fish Farm MMC

"Xəzər Baliq ASC,

SELESTE

B-BEREQ

"BƏHRAM - A" şirkət

LİBAVA

NƏTİCƏ

BAZAR HƏCMİ

DSK MƏLUMATINA ƏSASƏN

DSK məlumatına əsasən Azərbaycanda ümumi balıq/balıq məhsullarının istehlakı 76 min ton olmuşdur.

Ondan 74,5 min ton (99%) şəxsi istehlak, 1,5 min ton isə digər məqsədlər üçün istehlak edilmişdir.

İDXAL VƏ İXRACA ƏSASƏN

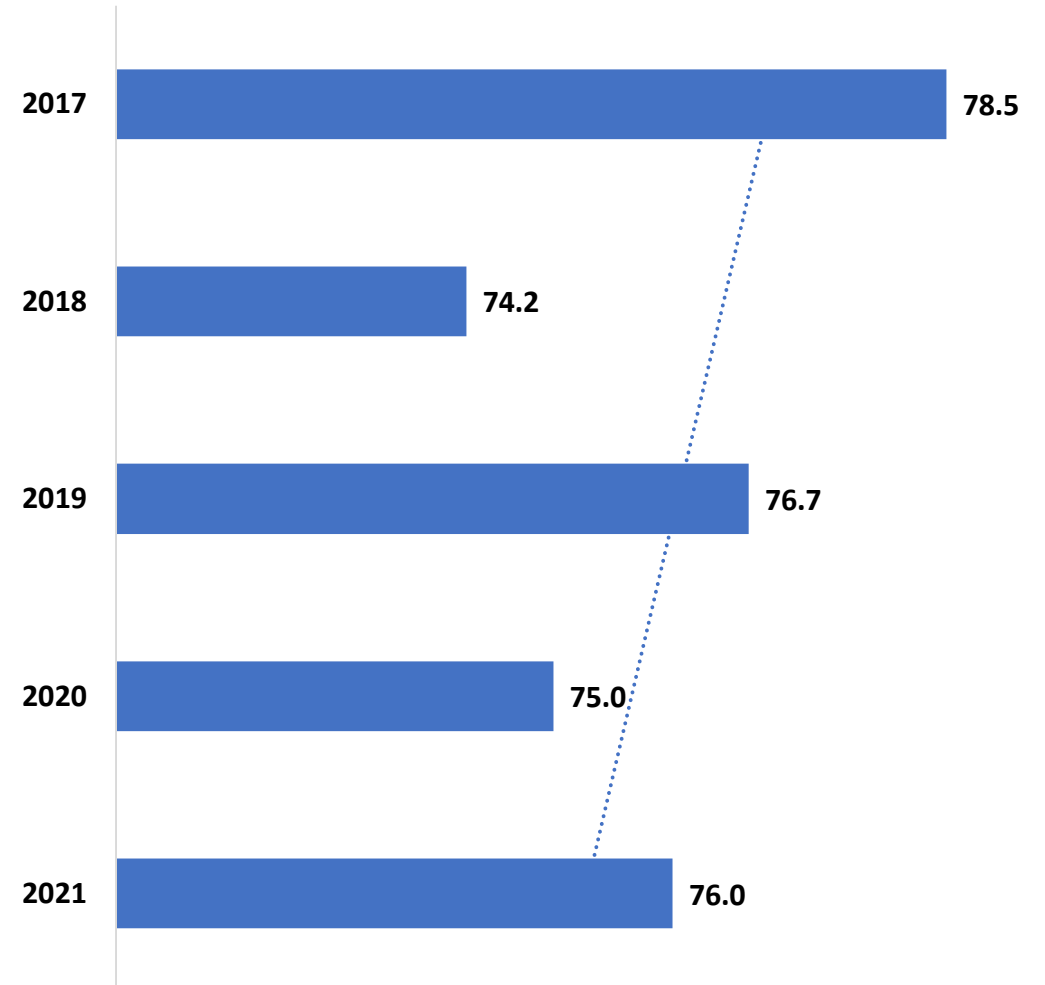
Azərbaycanda 2021-ci ildə 59,1 min ton balıq tutulmuş və ovlanmışdır. Ondan 663 ton ixrac edilmiş.

Eyni zamanda 2021-ci ildə Azərbaycana 12,1 min ton balıq/balıq məhsulları olmuşdur.

Hesablamalara əsasən ümumi balıq/balıq məhsulları bazarının həcmi 71 min ton olmuşdur.

Hər iki hesablamayı nəzərə alaraq söyləmək olar ki, Azərbaycanda balıq/balıq məhsulları bazarının **həcmi 70-75 min ton** arasında olmuşdur.

İstifadələrin cəmi(min ton)

BAZAR İŞTİRAKÇILARIN KOB MEYARINA GÖRƏ BÖLGÜSÜ

Balıq/balıq məhsulları bazarının iştirakçıları KOB meyarlarına heç bir dövlət orqanının hesabatında öz əksini tapmır. BU səbəbdən bu bölgüsü ekspertlər tərəfindən aşağıdakı kimi dəyərləndirilmişdir.

Balıq ovlanması/tutulmasının 98% fiziki şəxslər tərəfindən həyata keçirilmişdir. BU isə o deməkdir ki, bu fəaliyyət lə məşğul olanların tam əksəriyyəti mikro sahibkar parametrlərinə uyğun gəlir.

Eyni yanaşmanı balıq məhsullarının istehsalçıları haqqında da söyləmək olar. Belə ki, mağaza monitorinqləri və satış analizləri onu göstərmişdir ki, sənaye istehsalı emal olunmuş balıq məhsulları (konservləşdirilmiş məhsul) bazarında liderlik yerli şirkətlərində deyil.

Yerli şirkətlər əsasən mağazalarda əsasən hissə verilmiş və diri balıq satırlar. Onlarında bir çoxu heç markalaşmamışdır. Bu isə ondan dəlalət edir ki, sahibkarlar mikro və ya kiçik sahibkarlardır, hansılar ki, korporativləşməmişdir.

Bütün balıq məhsulu istehsalçıları nəzərə alsaq bölgü aşağıdakı kimidir

Mikro sahibkarlıq subyekti	– 95%
Kiçik sahibkarlıq subyekti	– 3%
Orta sahibkarlıq subyekti	– 2% qədər.
Böyük sahibkarlıq subyekti	– 1% qədər.

NƏTİCƏ

Regionlar üzrə bölgü

Azərbaycanda diri balıq istehsalı əsasən Xəzər dənizinin sahilində yerləşən regionlarda daha çox inkişaf etmişdir. Bu regionlar arasında əsas fəaliyyət sahəsi balıqçılıq Şirvan-Səlyan iqtisadi regionunda inkişaf etmişdir. Həmçinin bu regionda balıq artırma müəssisələrin çoxu yerləşmişdir. İkinci əsas bölgə Lənkəran-Astara (12%) iqtisadi bölgəsidir.

Təbii ki, həmin iki bölgədə tək diri balıq tutulması deyil, eyni zamanda onun dondurulması, hissə verilməsi və digər formada emalı müəssisələri mövcuddur.

Balıq məhsulları üzrə idxal və ixracı.

Azərbaycana idxalı analiz etdikdə çəki ilə ümumi idxalın 4% diri balıq, 23% dondurulmuş/soyudulmuş balıq, 73% soyudulmuş/dondurulmuş balıq filesi, 1% isə digər balıq məhsulları (hissə verilmiş, duzlanmış) balıqdır. Azərbaycandan ixraca badiqda ixracın 19% diri balıq, 81% isə balıq filesidir. Burada mənfi saldo 10,5 min tondur.

Konservləşdirilmiş balıq ancaq idxal edilib, bu kodlarla məhsul ixrac edilməyib.

Maraqlı vəziyyət nərə kürüsü pozisiyasındadır. Beləki Azərbaycandan 188 kq kürü ixrac edilib və eyni zamanda 5,1 ton nərə kürüsü idxal edilmişdir.

Nərə kürüsü əvəzediciləri isə ixrac edilməyib, idxal 46,3 ton təşkil etmişdir.

İstehlak

Azərbaycanda tutulan/ovlanan diri balığın 4,4 tonu emala, 59,5 min tonu isə diri balıq kimi istehlak edilir. İdxal ixracda saldo 0,2 min tondur. Bu isə odeməkdir ki, Azərbaycanda 59,7 min ton balıq diri olaraq istehlak edilir.

Azərbaycanda balıq məhsullarının əsas istehlakı daxili bazarın hesabına həyata keçirilir.

Azərbaycanda ümumilikdə balıq 2,84 min ton balıq məhsulu istehsal edilmişdir, və eyni zamanda 0,12 min ton ixrac edilmişdir. Beləliklə daxili istehlak 2,72 . Balıq məhsullarının idxal və ixrac saldosu 10,4 min tondur. Bu hesabatlara əsasən ümumi balıq məhsulları istehlakı 13,12 min tondur.

Balıq məhsulları bazarının 20% yerli məhsul və 80% isə idxal olunan məhsullara aiddir.

Azərbaycanda 600 kq nərə balığı kürüsü istehsal edilmişdir və onun 188 kq ixrac edilmişdir. Fərq 412 kq dır. Nəzərə alsaq ki nərə balığı kürüsünün idxalı 5145 kqdır, daxili istehlak 5,5 tondur. Eyni zamanda Azərbaycana 46 ton nərə balığı kürüsünün əvəzəediciyi də idxal edilmişdir.

İstehlakçılar xarici brend və məhsulların daha dadlı və ləzzətli olduqlarını düşünürlər. Buna təsir edən fərqli səbəblər də var, məsələn ölkənin öz imici də (Litva, Norveç, Türkiyə və s.) məhsul satarkən təsir edir. Ancaq reallıqda İran mənşəli məhsul olsa da, mənşəyini bilmədən alanlar da çoxdur. Bu tərz məhsullarda mənşə və hesabatlılığın olmaması istehlakçıların maariflənməsinə və hansı balığın tərcih edilib, hansının yeyilməməsi baxımından məlumatsız olduqları müşahidə edildi. «Dənizdən nə çıxsa yemək olar» yanaşması üstünlük təşkil edir.

BALIQ SATIŞ ZƏNCİRİ

Azərbaycanda balıq və balıq məhsullarının satış zənciri ümumi baxışda dünya praktikasından o qədər də fərqlənmir. Əsas fərq məhsulun satış kanallarının nisbətindədir.

Diri balıq alışı, B2C istehlakçılar, həm də HORECA istehlakçıları tərəfindən əsasən bazarlardan alınır. Ekspertlərin fikrinə əsasən bazarlardan yerli balıq növləri alınır.

Supermarket və xüsusiləşmiş satış nöqtələrində əsasən emal olunmuş balıq məhsulları satılır.

Xarici məhsulların qablaşması, balıqların çəkisi, forması, yağıllığı və s. Parametrləri daha sonra olan istifadəni rahat edir. Məs. Restoranlar eyni balığın xarici olmasına üstünlük verirlər. Səbəb isə balığın çəkisinin standart olmasıdır və eyni zamanda 1 porsiya yemək üçün uyğun olmasıdır. Bu isə retoratorlar tərəfindən daha rahat qiymət siyasəti yürütməyə imkan verir.

Balıqdan hazırlanan konservləşdirilmiş məhsullar əsasən supermarkətlərdə satılır.

Balıq satış zəncirində aşağıdakı sahələrdə çətinliklər mövcuddur.

- ✓ **İqlim Dəyişikliyi**
- ✓ **Hesabatlılıq və şəffaflığın olmaması**
- ✓ **Kiçik miqyaslı balıqçıların çoxlu olması**
- ✓ **Nəqliyyat və infrastruktur ilə olan çətinliklər**
- ✓ **İstehlakçı Tələbinin artması və ehtiyacdan artıq istifadə**

Tövsiyələr

Brendləşmə - market ziyarətlərində və satıcılar ilə görüşdükdə əsas şikayətin «markalanma» olmadığını bildirdilər. Bazarda əsas üstünlüyü fərqli mənbələrdən alınan balıqlar tutur. Bir dəfə müştəri gəlib bəyənir, növbəti ay eyni balıq çeşidini alıb şikayət edir. Eyni brend olmaması səbəbli olur. Ən böyük problemin isə hissə verilmiş balıqların brendləşməməsidir. AQTƏ tərəfindən bu məsələlərə əlavə nəzarət mexanizminin olması keyfiyyətə və qida təhlükəsizliliyinə müsbət təsir olacağı təxmin edilir.

Dövlət dəstəyi -Kənd təsərrüfatı məhsulları satışı zamanı ƏDV-dən azad olmasına baxmayaraq, təzə balıq və balıq məhsullarında ƏDV azad olması son istehlakçıya məhsul seçiminə təsir edir. İrandan dondurulmuş balıqların gəlişinə nəzarət mexanizmi və ya tənzimlənmə üsulu təsdiqlənməlidir. Necə yetişdirildiyi, hansı sulara böyüdüldüyü, son istifadə tarixi məlumatları dəyişdirilmə şübhəli olan məhsulların rahatlıqla bazara girişi yerli balıqçılar və ümumilikdə istehlakçı ağız dadının dəyişməsi ilə nəticələnir. Ümumilikdə yerli istehsalı dəstəkləyən dövlət proqramları (subsidiya, azad zonalar, ixraca dəstək və s.) qəbul olunması və yol xəritəsinin olması uzunmüddətli inkişafa təsir edəcəkdir.

Balıq ticarəti standartlarının formalaşdırılması – açıq formada, ənənəvi bazarlarda, təmizlənmə və kəsim standartlarının olmaması və gigiyenik normativlərin olmaması balıqdan keçən xəstələnmələrin (bakteriya, virus, göbələk və s.) artmasına təsir edir. Bu isə istehlakçıların balıq istehlakının azalmasına və məhsula inamsızlığa təsir edir. Bu standartların olması istehlakçılar arasında olan «yay aylarında balıq yeməzlər», « ayın adında r hərfi varsa, balıq yeyə bilərsən» kimi zaman və mövsümə bağlı yanaşmaların qarşısını alacaqdır.

İstehsalatda yeni innovativ üsul və texnologiyalardan istifadə edilməsi və bunu ictimaiyyətlə paylaşılması həm məhsul satışı, həm də məhsuldarlığa müsbət təsir edəcəkdir. Burada diqqət edilməsi gərəkən əsas meyar bu texnologiyanın son məhsul qiymətinə də münasib təsir göstərməsidir. Çünki balıq seçimində dad və ləzzət amili individual olsa da, qiymət amili daha kütləvidir.